

MAHA RAJULU.

**BY,
B. SOMASUNDARAM.**

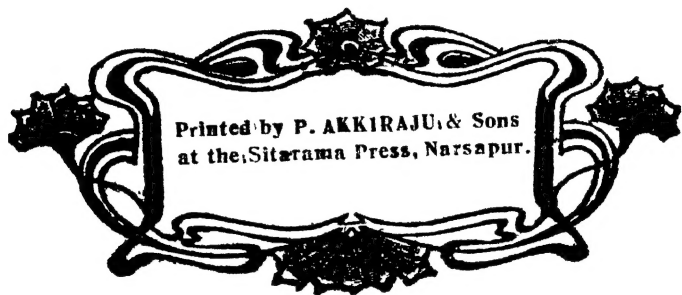
మహాకావ్యము

శ్రీ చిత్తల,

బి. సోమసుందరము.

చిత్తల పూడి.

Printed by P. AKKIRAJU & Sons
at the Sitarama Press, Narsapur.

మహారాజులు

మ రు త్తు ం డు

సీ॥ సంవర్తుండను మహా సంయమి దేవతా

గురుతోడి యీసున నరుగుదెంచి

పూని యుపద్రష్టయై నడపంగ హి

మాచలపాదంబుఁ నందు శక్తి

వరుణ ప్రభృతులైన సురలు మహా మునీం

ద్రులును సహాయులై వెలయుచుండ

శాలా ప్రముఖ భవ్యసాధనంబులు గన

కమయంబులుగ వస్త్రకాంచనాద్య

ఆ॥ దధిపయః ఫలాది తర్పణ ద్రవ్య స

మృద్ధి సకల జనులు మెచ్చ బెక్కు

అధ్వరములు సేసె నట్టి మరుత్తుండు

... ..

కృతయుగాలంకారభూతుండును దానవిఖ్యాతచరి

త్తుండును సకలసచివాప్తహితమిత్తుండునునగు కరంధముం

డను నృపపుంగవుండు గలండు. అతఁడు రాజ్యాభిషిక్తుఁడైన తనుతరకాలంబునకే వానిశత్రువర్గంబు మాయోపాయంబున రాణ్యందిరంబు జొచ్చి వాని నిర్జించి యాలుబిడ్డలతో గాన సంబులకు వెడలనడిచె. అతండఁట బెక్కిండ్లు ఘోరతపం బొనర్చి కరము గోలుగ నమర్చి ధమనక్రియ నొనర్ప నిఖిల జనాశ్చర్యంబుగఁ జతురంగబలంబులును మహాహస్తత ధనరాసులును మణినిధానంబులును బ్రభవింప రాజు ద్విగుణీకృతప్రతాపుఁడైయొక్క మొగి శత్రురాప్తైస్యంబులపైఁ గవిసి రూపడంచెయుఁ దద్దారాపుత్రాదుల నరణ్యంబులకుఁ బోఁద్రోలియు విఖ్యాతయశుండయ్యె. అతఁడు కరధమన కారణంబునఁ గరంధముఁడనఁ బఱిగి మనువంశోద్ధారకుఁడై నిరుపమాన ప్రతిభావిశేషుండును, నిశ్చల వైరాగ్యసముపార్జిత తపోధనుండునునగు సంగీరను నుపద్రష్టగాఁ జేసికొని హయమేధంబుల సంఖ్యాకంబులొనర్చి గడించిన మేటి మహత్వంబున నిచ్చామాత్ర సర్వలోకసంచార విభవంబు వడసి కొంతకాలంబునకు నిజదేహంబుతో నిర్జరలోకంబున కేగెను. అమృతహింస తనయుఁ డవీక్షిత్తు జనకుశం తటివాఁడని పేరుమోసె. వాని కొమరుఁడు మరుత్తుం డనంత జవనత్వ సంపన్నత్వంబును, వేదవేదాంగశాస్త్రపురాణేతిహాసకథార్థవేత్తత్వంబును, సత్యవాక్పరిపాలనాది సన్మార్గవర్తనంబును గలిగి విష్ణుసదృశుండన నొప్పె. అమృతశేం

దుగ్గిని రాజ్యపరిపాలనా వైఖరి దివిజేందుగ్గినిఁ దోగిసి రాజని పించుచుండెడిది. దాన నమరవల్లభుం డవనీవల్లభువైఁ గినిసి కడలేని యీర్ష్య వహించి మంచి తరుణమునకై వేచి యుండెను.

అంతఁ గొంతకాలంబున కాక్షోణీశుం డధ్వరంబు నేయ నమకట్టి తత్కృతు కర్తృత్వంబున కుచిత ఋత్విజుం డెవ్వఁడాయని యోజించి యతఁడు సకలకళాపతియగు వాచ స్పతి యని యెంచి యాతనిరావింప నిశ్చయించుకొనియె. ఇందుగ్గిం డీముదంతంబు దివ్యజ్ఞానంబునఁ దెలిసికొని యా మనుజవల్లభుం డెల్లవిధంబులఁ దన్నతిశయించునని యీర్ష్యా వీడిశుండై యమిత చింతాభరంబున నిజగురు నిలయంబున కేగి “గురుత్తమా! భూలోకంబున మరుత్తుండు జన్మంబునే యుచు నన్నతిశయింప నిన్నుపాధ్యాయుగాఁ బ్రార్థింపనున్న వాఁడు. అమరవల్లభుండనగు నా కుపదర్శకం బొనర్చునట్టి నీవు వేటొక సామాన్య మానవుని యజ్ఞంబున కొజ్జవగుట నీకు న్యూనతకాదే” యని నిరూపించి పలికి వెండియు మన కిరువురకుఁగల మైత్రిలో దలంచి యాతని విడిచివుచ్చుమని ప్రార్థించె. గీష్పతి దివిజపతి మతినెఱింగి “ఓనాకాధిప ! నాకు వేతె చెప్పవలయునే. లోకాధినాథుండవును, మహా వైభవోజ్వలుండవునగు నిన్నేనించు నే నన్యులఁ గొల్వ నా శింతునే. సోమసూర్యులు శీతోష్ణంబులు వీడినను, నుడు

గణంబు లిలడుల్లినను బృథ్వాకాశంబు లేకమైనను నే నొ
రులఁ గొల్పఁజాలనని త్రికరణశుద్ధిగఁ జెప్పచున్నాఁడ ”
ననవుడు సంక్రందనుండు సంకోచంబుడిగి నిజమందిరంబున
కేగ.

ఈ వృత్తాంతం బెట్టులో లోకోత్తరుండగు మరుత్తం
డెఱింగి మనం బెరియ శీఘ్రంబు త్రిదశాచార్య కడకేగి
తపోధనుండగు దేవగురూత్తముఁ బ్రార్థించిన నతం డాతేనిం
దిరస్కరించి “ ఓచునుజాధిపా! ఇంతకుమున్నె నన్నిమ్మిండు
దన యజ్ఞంబుననుపద్రష్టగా వరించినాఁడు. నేనంతుల కియ్య
కొంటి. ఇంక నా యాగమనం బెట్లు సాధ్యంబగు ” నన
నా వుడమితేఁడు “ అనఘా! నీవు సంకోచింపనేల? ముని
లోకభానురుండగు నీ జనకుఁ డంగిరసుండు తొల్లి మా
తాత యజ్ఞంబు నిర్విఘ్నంబుగ నెఱవేర్పలేదే” యనిన
చ॥ విని ధిష్ణుం డమర్త్యులకు విన్ననువొప్పఁ గ్రతువృత్తి.

[యోగముల్

మనముదలిర్పఁగానడపి మర్త్యనియాగము నొజ్జగాఁగజా
ల నిది నిజంబయింకననః లాపమొనర్పకపోమ్మువేఱ యొ
క్కని నుపదర్శనంబునకుఁ గైకొనుమారసిసీవునావుడుకా

అంత భూపాలుండు దానం బుట్టినఁ పుట్టెడు పరా
భవంబుతో నిట్టలంబగు వగవుతో మగిడి వచ్చుచుండ
సంగీత శాస్త్రవిశారదుండును హరిధ్యానభానురుండును నగు

నారదుం డయ్యెడ సాక్షాత్కరించిన నజ్జనపతి లజ్జావనత
 శిరస్కుండయి దండప్రణామంబు లాచరించి నిలిచిన ముని
 కుంజరుండు “ ఓరాజచంద్రమా! పున్నమజాబిల్లిం జిన్నపు
 చ్చు నీ నెమ్మొగం బేలకో విన్ననైయున్నది. నీ విషాదకార
 ãం బెఱిగింతువేని యద్దాని నుడుపఁజాలుదునేమో ” యన
 వుడు పుడమితేఁడు దన పరాభవకారణం బామూలాగ్రిం
 బుగాఁ దెలియం బలికి జీవంబులపై విరక్తివాడగట్టినట్టు
 చూపట్ట నారదుండు ధైర్యావధంబు వోసి “ రాజా!
 పరాధీనవృత్తుండగు నా బృహస్పతినే పట్టుకొని పాకలాడ
 నేల? అతం డంగీకరింపకున్న నెట్టి యుపద్రవంబును బుట్ట
 నేరదు. వయసునఁ బిన్నయయ్యును వాని తమ్ముడు సంవ
 ర్తుఁడు ధీవిభవంబునఁ బెద్దయై వైరాగ్యంబు పెంపున దిగం
 బరుండై యున్నవాఁడు. ఆ తపసి మిన్నకడకేగిన నీయాగం
 బున కాలం డుపద్రవ్యగాఁ గలండని హితంబు వలికిన నిలా
 పతి యిట్టులనియె॥

“కం॥ మునివర బ్రదికితి సంవ

ర్తుని నెచ్చటఁగాంతు నెప్పురుసునందగ నా

డిన సతఁడు దోవునేయక

ననుఁ గైకొను నెఱుంగఁజెప్ప నాకుం గరుణా”

అని ప్రార్థించిన ఋషివల్లభుఁడు జనవల్లభున కిట్ల
 నియె. అతం డున్నతవర్తనంబునఁ గలుషపిసితంబు మెసపు

తాకాసియగు కాళీపురి నిరంతరమువర్తించు. వాని నెఱుంగు
నుపాయం బెద్దియన

గీ॥ అనఘ వినుమా పురద్వారమున శవంబు

నుగించుకొనియగుడు మీపు నేతెంచి చూచి

వగ నివర్తించు వాని సంవర్తుగాగ

నెఱిగెఱొని యంత సద్భక్తియెనగ మెనగ॥

వెనువెంటనే యేగి యొక విజనస్థలంబున వాని చర
ణసరసిజంబులకుఁ గరంబు శరణంబుఁ జొరుము. అతండు
నా వృత్తాంతం బెట్లు నీకెఱుఁగవడియెనని యడుగు. త్రిలోక
సంచారియగు నారదుండు ... అని నుడువుము. ఆపైఁ
నిపు డాతం డెందున్నవాడని నిన్నుఁ బ్రశ్నించు. నాకు నీ
వృత్తాంతంబు సాంతంబుగఁ దెల్పి సాదజ్ఞాఞ్ఞునని నిశ్చంక
ననుమని చెప్పి వెడలిపోయెను. అమృహీపతి వారణాశీపురం
బు దిక్కుమొగంబై యేగియేగి యొక్కచో నొక్క కుణ
వంబును సంగ్రహించి యద్దాని పురద్వారంబున నిడికొని
వేచియుండె. అంతఁ గొంత తడవున కొక మతిభ్రమణుం
డరుదెంచి శవంబును గన్గొని వేటువడ్డ సనరంబువడుపున
రివ్వున నచ్చోటువాయుటయుఁ దడవుగా నాతఁడే సంవర్తుం
డని యెఱింగిన నా తేడవరిమిత సంతోషభరితస్వాతుం
డయి వాని యడుగుజాడలను గమించి పోవంబోవ నతఁడు
వెద్దిగి పైధూళి జల్లియునం బూకృత మాచరించియు దూ

పించియు బెక్కు విధంబుల వేదురుచందంబున సంచరింప నా
 నృపాలుఁడును ముకుళితకరకమలుండై యన్నియు సహించి
 వాని వెండియు వెన్నాడఁ దుట్టతుద కాతఁడొక నిర్జనప్రదే
 శంబున విశాలవటవృక్షచ్ఛాయ మార్గపరిశ్రాంతినివోలె
 జతికిలంబడె. అంత మహిళాల్లుం డమితభక్తి మునిచంద్రు
 నకుఁ బ్రణమిల్లి నిలువంబడినఁ దాపనశ్రేష్ఠుండు “ ఓయీ!
 నిన్నిటకుఁ బుత్తెంచిన నరాధముని నామంబు నిజంబుగ నెఱి
 గింపుము. అన్యతం బాడిన నీ శరంబు సహస్రశకలంబు
 లగుననె. మరుత్తుండు “ మహాత్మా! త్రిలోకసంచారియగు
 నారదుండనె ”. అతఁ డిప్పు డేవిధంబున నెంచుండెనని య
 డుగ వాని “కతఁడు మీ విధంబంతయుఁ దెల్పి యగ్నిప్రవే
 శంబయ్యెనని విన్నవించె. అంతఁ బ్రచ్ఛన్నవేషభారియగు
 జడదారి”. బృహస్పతి నా కగ్రజుండు. అతఁడు తన తపో
 బలంబున నన్నతిక్రమించి పరాధవించిన సకల సంపద్విభవం
 బుల విడనాడి జోగినై యెల్లయెడలఁ దిరుగాడుచుంటి. అట్టి
 నావంటి బడుగువలన నీకయ్యెడి మేలెయ్యది. భ్రాత లెల్ల
 డల మాతాపితృసములుగదా? నేను మాయున్నగీచినగీటు
 దాటువాడనుగాను. అట్లుగాఁక నేనే కావలయునని నిశ్చ
 యించుకొంటివేని మాన్యుండగు నాసోదరుననుమతిఁ బడయు
 మని నుడివెను. రాజంత దానా వాచస్పతితోఁబడిన యవస్థ
 లనెల్ల నెఱింగించి” సవర్తనంయమిందా! ఇంకఁ బాలముంచి

నను నీటముంచినను నీదే భార” మని వేడుకొనినఁ గరఁగిన మనంబుతో “ మహారాజా! నీ విసుమంతయు భయంబుఁ జెందకుము. నిన్ను మహేంద్రు విభవంబుమించు ప్రాభవో జ్వలుఁ గావించు. నిన్నుం జూడ నాకుఁ గడుంగడు జాలివొ డముచున్నది. సకల లోకాలోకపర్యంత ధననిక్షేపంబులు నాకుఁ గరతలామలకములు. హిమవంతంబున కుత్తరంబున ముంజవంతంబున పర్వతరాజం బొండుగలదు. అందు గిరిజా సమేతంబుగ శంకరుండు యక్షకిన్నరకింపురుష గరుడోరగ సిద్ధసాధ్యులును దక్కుంగల భూతజాలంబులును సేవింప విలాసంబుగ విహరించుచుండు. మన మా తావునకుఁ బోయి శాంతమూర్తియగు శర్వుఁ బ్రస్తుతించి యాతని యనుగ్రహంబు వడసిన మనకుఁ బసిఁడి గను లనేకంబులు లభియించుఁ గానఁ బోయివత్తమనుటయు నాతఁడు సంవర్తుతోఁ గూడ నతికుతుకంబుననేగి తదభీష్టంబు నెఱవేర్చుకొనియె. మరుత్తుం డంత ననంత ధనవంతుడైయుండెను. ఏ యజ్ఞవాటంబులఁ జూచినను కాంచనమయంబులే. ఏ భాండాదిక్రియా సాధనంబులు విలోకించినను స్వచ్ఛకాంతుల నీను స్వర్ణమయంబులే. ఏ శయ్యాసనాదులు చూచినను పుత్తడిమయంబులే. అంత సంవర్తుం డద్వితీయ ప్రాభవంబున యజనంబున కుపక్రిమించె.

ఇదియంతయు వంతరంగంబునఁ దెలిసిన దేవగురుండు

కృష్ణపక్ష శశాంకు కరణ క్షీణించు టిందుండి గాంచి “ఓ దేశికోత్తమా! సర్వస్వస్థోక రాజ్యరమావిధవంబు నీ హస్త గతంబైయుండ నీవిట్లు విగతోత్సాహుండవైయుండఁ గతంబేమి. నిన్నేదో వగపుటగ్గి దగ్ధమొనర్చుచున్నట్లు తోచెడిని. అట్లయిన వచింపుమనిన నాచార్యుండు కడుంగడు బెగడొంది మద్గర్భనిరోధియగు సంవర్తుని మరుత్తుఁడు మహత్తరంబగు తన మఖంబున కధ్వర్యుగా నొనర్చుకొనె. అదియ మదీయ ఘేదకారణంబని వచియించె. అంత వజ్ర కోరోధోష్వలితుండై సమీపవర్తియైన యనలుఁ గన్గొని “మరుత్తుపాలికింబోయి సంవర్తు యాజకత్వంబుజ్జగింపుమని నావచనంబుగాఁ దెల్పుచునియె. మరుత్తుండును వచ్చినయన్నిదేవు నతిథక్తిఁ బూజించిన పిదప సంవర్తసమేతుండగు మరుత్తున కన్నిదేవుం డిట్లనియె.

“క॥ నీ జన్మమునకు ధిషణుండు

యాజకుడై మర్త్యునిన్ను నమరత్వ దశా

భౌజిష్ఠ్యఁ జేయు నమ్మెయి

రాజితముగ నాచరింపు కృతుకార్యంబున్॥”

ఇదియ మఘవుండు నీతో నొక్కిచెప్ప మనిన విషయంబన మనుజుపతి “హవ్యవాహనా! నే నాబృహస్పతి కడకేగి పదంబుల వ్రాలి పలువిధంబులఁ బ్రార్థించి యాజ

ఖండపు గఱ్ఱున నతం డదయత నస్పరిహసించి తోసిపుచ్చె
 తుట్టతుద కెట్టులో నిమ్మహాత్మ్య సమ్మతి వడసి తోడ్కొని
 వచ్చితి. ఒక సామాన్య మానవుని యజ్ఞంబున కీతఁడు
 చ్ఛాలునులే ” యని మోమోటమువీడి పల్కెను. అంత న
 నలుఁడు “ రాజా! ఆ దేవేంద్రుడే దుర్లభ్యుంబులగు పుణ్య
 లోకంబుల సులభ్యంబులుగఁజేయ నున్నవాఁడు. ఇంతకన్న
 మహాభాగ్యమున్నదే. ఇది సర్వశ్రేయంబుగదా ” యను
 పలుకు లా సంవర్తుఁడాలించి “ అగ్ని దేవా! నీవన్నిటి దగ్ధము
 సేతునని విష్ణువీగుచు నోటికి వచ్చినట్లెల్లఁ బ్రేలుచుంటివి. ఇం
 క నిట్టి వ్యర్థప్రసంగంబుల మాని తిన్నఁగఁబొమ్ము. కానిచో
 మద్భీకర కోపానలంబున కింధనమ వయ్యెను సుమా ” యని
 భయంకరంబుగఁ బలుకు పలుకులకుఁ బావకుండు లికిపడ్డి
 యాకసమంటి యమరాధిపు పాలికిఁబోయి తన పరాధవంబు
 తెఱంగు వినించిన నాతఁడు కాలుగాలిన పిల్లివలె గంతులు
 వైచుచు “ ఏమేమి! నా పలుకు లాతని కింత యెల్లిదమల
 య్యెనే. వహ్వ! నీవే యగ్నివై సర్వంబు దహింపుచుండ
 నిన్నొరుఁడు దహింతునన్న పేదమాట మాత్రాన జంకివచ్చి
 తివా. అజ్ఞనపతి నా ప్రతాపం బెఱుంగఁడు. నీవిప్పుడ మఱి
 లఁజని నామాట గీటుపుచ్చినఁ గులిశంబుచేఁ దన్నరనిము
 సంబులో జముపాలి కంపుదునని తెలియఁబల్కు ” మనిన
 హవ్యవాహనుండు సవ్వ

“అ! మూఁడు లోకములును వాడి మగంటిమి

నేలు చున్నవాని నెట్లు వృత్తు

జాఁగిమించె నిన్ను నడియును గాక ప

క్షణమటయు వినవె బ్రహ్మబును.”

ఇందుగ్గిందు గంధర్వలోకపతియగు ధృతరాష్ట్రుని రా
వించి మరుత్తుకడకు దూతగాఁజెప్పి పనిచె. అతండును మరు
త్తు కడకేగి నంపర్తు సన్నిధి న నిందుని పంపుపెంపునేసి చె
ప్పం దొడంగిన నారాజు సహింప నోజక వారించి “ మిత్రు
ద్రోహంబు మహాపాతకంబు గాదే యని తోక్కివుచ్చె.
ధృతరాష్ట్రుండు కృద్ధుండై” అల్లదే వింటివా భీమరథావంబు
మహాపాతకం పరిభంజన నిస్వన సమంబుగ రివ్వన నెట్లే
తెంచెడినో కనుంగొను మనుటయే తడవుగా వైరి మారణ
కారణోపకరణంబగు వజ్రం బనతి దూరంబునఁ దమ్మాకృ
మింప వచ్చుచుండుట నృపుండు గాంచి భీతిల్లి సంయమినిఁ
బ్రార్థించెను. యోశ్వరుండు మందస్మితుండై “ రాజా !
అద్దాని వలన మన కావంతయు భయంబులేదు. సంస్థాభవ
విద్యా వైదుషీ విశేషంబున నవ్యజ్ఞంబు నడంచి, చిరసము
పార్జిత విశేష తఘప్రభావంబునఁ దక్కుంగల వైరుల నెల్లర
నరగడియలోఁ గడదేర్తు” నని ధైర్యంబు సెప్పె. అంత
కర్ణపుటంబులు గడియలు వడు నట్లార్చుచు వచ్చు కులిశంబు

కపలోకించియు నద్దాని సరకు సేయక ముసీందుగిండు “ఓయీ
 దానిం బాటంపక వేరొండు వరంబెద్దియైన వేడుము. మత్త
 పో మహిమంబున నద్దాని నవశ్యం బనుగ్రహింతు ” ననె.
 ఇట్లు వారలిర్వురు మాటాడుచుండ బ్రాహ్మణశక్తికి భయం
 పడిన దానివోలె నత్యద్భుతంబుగ నవ్వజ్జింబట్టె నిలిచి
 పోయె. ఈ విచిత్రదృశ్యంబు గాంచి తేడత్యంతానందంబు
 నొంది “ మహాత్మా! బలవైరి వైరంబు వీడి నిజబలంబులతో
 నధ్వరంబున కరుదెంచి నిజోచిత హవిర్భాగంబుల స్వయం
 బుగఁ గొనునట్లును, వెండియు నీయజ్ఞంబు సుప్రణీతంబగు
 నట్లును వర మనుగ్రహింపవలయునని వేడుకొనె. అంత
 సంవర్తం “డల్లదే! ఇంద్రాద్యమరగణంబు లేతెంచుచున్నవి
 చూడుమను” సంతలో వారు నానామ ఖంబులనుండి రివ్వన
 వచ్చి వ్రాలిరి. మరుత్తుండు సంతోషపులకిత గాతుగింజై
 హర్షాశ్రులు గనుకొలంకులఁ బొగి పారల సంవర్త
 తోఁగూడ నెమరేగి వారికి నర్ఘ్యపాద్యాది పూజనంబు లాచ
 రించి పూర్వవైరం బుడుగుమని యిందుగినిఁ బ్రార్థించె.
 వెండియు సంవర్తఁ జూపి “యితౌపసవతి బృహస్పతి స్వరూ
 పంబ. కావునఁ గ్రీతు యాజకుండుగాఁ బ్రతిగ్రహించితి
 నని విన్నవించె. అనిమిషనాథుండు ప్రీతుండై “నీవలన సం
 తుష్టుండనైతి. ఈ సురగురు ననుజుండట్టివాడయగుడు నంది
 యుంబులేదు. అన మునినాయకుండునాక నాయకుంగన్గొని”

“అ.వె! అఖిల లోకభర్త వమలేంద్ర సీవిట్టు

లాదరమున వచ్చు టరయ నా త

పంబు ఫలము గాదె పావనమూర్తియూ

రాజు కృతువు బుణ్యరాశి యయ్యె!”

సీపు సర్వకార్య నిర్వహణ దక్షుడవు. సీ కృపావిహిత
కనంబులన సీకృతు తంత్రంబులెల్ల నే వికలతరేక సార్థంబులై
చెల్లు. ఈ రాజన్యచూడామణి భవత్కృపావిశేషంబునఁ
బుణ్యాత్ములలో నగ్రగణ్యుండై స్వర్లోకసుఖంబులఁ జూర
గొనుగాత మని సమాదరణ పూర్వకంబుగాఁబలికిన పురం
దరుం డనిమిషులఁ గన్గొని “ ఈ యజ్ఞవాటం బతిరఘణీయం
బుగ నలంకరింపుడని కొందఱు కిన్నరుల, నృత్యావ్యభిన
యంబులఁ జూపర నానందపరవశుల గావించుడని కొంద
ఱుచ్చరలఁ బలువిధ సంగీత వాద్యవిశేషంబుల నవస్థుల కిపు
నింపుడని కొందఱు గాంధర్వుల నియమించె. వారట్లు నకల
కార్యంబుల నిర్వర్తింప నర్హంబు దానయై సురపతి సహాయ
మాచరింప, వేరొక యగ్నిభంగి సముచితాసనాసీనుడై సు
వర్తముని హవిర్విధానం బొనరింప యజ్ఞము సముజ్వలంబు
ను నుప్పయోగకంబునై యెప్పారె. అనంతర మా ఋషి
వృషభుండు వేర్వేర నెల్ల దివిజుల నాహ్వానించి హవిర్భాగం
బులందీయ సహస్రనేతుఁడని దివ్యులెల్ల రుల్లంబునఁ బెల్లు
సంతసించి యాచుంత్రణంబునొంది నిజనివాసంబుల కరిగిరి.

మేదిసీవల్లభుం డేవనీసురల కనేక భూరిదానంబుల నొసంగి
 పరితృప్తులంజేసి మునీంద్రు నానతి నిజగాజధాని కరిగి వార్ధి
 వేష్టిత వసుంధరావలయంబుఁ బుణ్యసరత వెలయఁ
 బెక్కిండ్లు ప లించె.

సు హౌత్రుఁ

- కీ॥ సన్మార్గమున రాజ్యసంపద నొంది భూ
 సుర పూజలొనరించి సువ్రతముల
 బృందారకలః బ్రీతిఁబొందింప దన కర్థిఁ
 బర్జన్యుఁ డేటేటఁ బసిఁడి వాన
 కనకవాయుములైన కర్కట ఝష నక
 కూర్మచయముతోడఁ గురియుచుండ
 నయ్యర్థమెల్ల ధనాదుల కిచ్చుచు
 గురుజాంగలంబునఁ బరమనిష్ఠ
- ఆ॥ నశ్వమేధ మఖములైన రాజార్హ య
 జ్ఞములు పెక్కునేసి నకల జనులు
 పొగడునట్టి పాటి నెగడె సుహౌత్రుఁడు
 ... ..

పుణ్యదంపతులగు భృమన్య సువర్ణలక్ష్మ వైరికానన
 వీరి హృత్తుఁడుగు సుహృత్తుఁడు పుత్తుఁడుగా
 జన్మించి, శుక్లపక్ష క్షపాకరు చంద్రున దినదినాభివృద్ధి
 నొందుచుండె. జనకుఁ డాబాలున కైదవయేట నకలశాస్త్ర
 పారంగతులగు సుపాధ్యాయుల రావించి, యక్షరాభ్యాసం
 బు గావించి పిదప నుపనయన సంస్కారంబు నేయించె.
 కాలక్రమంబున నా సుహృత్తు డెల్ల నిగమంబుల సుగ
 మంబులుగఁ జేసికొని వివిధాయుధ ప్రయోగోపసంహార
 క్రమంబును, రాజ్యపరిపాలనా తంత్రంబును, నదిరకాలం
 బులోఁ బడసి, తోడిబాలుర కన్నమిన్నయై యెన్నికగాంచె.
 ఆతం డెల్లబ్రాహ్మ మంకురింప నమూల్యాంబరాభరణములఁ
 దాల్చి, సకల సామంతామాత్య పరివేష్టించుండగు రాజు
 వజ్ర నాసీనుడగుతటి నా రాకుమారిబాడఁగాంచు వారెల్ల
 రాతని జగన్మోహనాకారంబునకు నబ్బురవడి తామెన్నఁడట్టి
 యసమాన రూపరేఖాశిత మృదుః గనివిని యెఱుంగవని
 తమలోఁ దాము గుఱుజలు వోలెనుండిరి. ఆహా! ఆసౌంద
 ర్యవిలాసము గాంచ వేయికునులైనఁ జూపు. కాపుననే
 యట్టి మనోహరాకృతిగాంచి స్వాకృతి హీనతకుఁ జంపించి
 యతనుఁ డదృశ్యుఁ డయ్యె. సుధాంశుడు వెల్లవోయె.
 వసంతుండు వనములఁ బట్టె. వృద్ధరాజుకనాఁడు నవమో
 హనాకారుడగు తన కుమారునకుఁ బట్ట బుగట్టి పూర్వా

చారానుసరణంబున వానప్రస్థంబునఁ గాలంబు గడుప కుల కాంతతో దుర్గమకాంతారంబునకేగి శ్రీకాంతు నచంచల భక్తిఁ బూజించి తదనంతర ముత్తమలోకంబుఁ బ్రాపించె.

సుహృతుల్గిండు జనకు సింహాసన మధిష్ఠించి ప్రజలను శరీరముగను దా నాత్మ యట్లన్యోన్యాయమురాగ విరాజితుడై, జితేంద్రియుండై, పురీ నగర దుర్గద్వారంబులఁ గట్టి కాపుకెట్టి, శత్రురాజుల కొలువునఁ బ్రచ్ఛన్న వేషధారులగు బాంధవామాత్యమిత్రుల గూఢచారులుగ నియమించి, కార్ముకాద్యాయుధాగారంబులనెల్ల నాయత్తపటచి సుశిక్షితులగు పరాక్రమవంతుల యోధులుగఁ జేర్చె. వెండియు రాజ్యాంగసప్తకముల సహస్రికంబులు గన్నిడి చూచుచు, ధర్మార్థకామంబులను వర్గత్రితయంబు పాటించి, దుర్వ్యసనంబులఁ జిక్కుకొనక, మార్తుర సామాద్యపాయంబులఁ జిక్కబటచుచు బాలితుల జనకుభంగి నాదరించుచు ధర్మ పాలనం బొనర్చుచుండె.

కొలదికాలంబున కా మహీకాంతున కైహికసుఖంబుల విరాగమొదవి మహీతలంబు మంతుల వశంబు గావించి పరాత్పర సుదర్శనేచ్ఛాయత్తచిత్తంబునఁ దానొంటిగఁ దపమాచరింప సాంద్రాగ్నిమున కేగె. అయ్యెడ నతఁ డొక విమలసలిలక సారంబు చెంత నిరాహారుండై నిశ్చలచిత్తంబున నీశ్వరు నారాధించుచుండె. ఒకనాఁ డాసరోవరంబున జలావగాహంబు నేయుచుండ

“ క॥ కుటుంబములు నలున మినునలు

చిలుదోకయు బసిడి మేను సిరిగల పాడలున్

జెటిమొగము నొక్క కొమ్మను

మిటిమాపులు గలిగి యొక్క మినునంబులన్ ”

కనులు మిలుమిట్లుగొలుప నాతని దృష్టివధంబునఁ
బడ నతఁడెన్నఁడట్టి యపూర్వశృంగారవైభవోపేతంబగు
గండకంబును గాంచియెటుంగమి నద్దాని యందచం
దంబుల కెంతయు తీచ్చవడి యచ్చెరువుగఁజూచుచుండ
నా మినునూప మాతని చిత్తఫలకంబున దిటవుగ నాటుకొ
నియె. అంతఃబోక మగిడి యా కమలాకరంబు చెంగట య
థాపూర్వకముగ జన్మంబొనరించుచున్న నృపాలున కా పాతీ
నాకృతి గనులకుఁ గట్టినట్లుండె. ఇటులఁ గొన్ని వత్సరము
లత్యుగ్రతైత్యతపంబుల కోర్చి ఘోరతపంబునలుప దీనా
వనుండగు గోవిందు డిందిరావధూటితో ఖగవాహనారూ
ఢుండై చనుదెంచి వాత్సల్యమేపార “బిడ్డా! నీ నిరంతర
తపోనియతి కెంతయు సంతసించితి. ఇచ్చవచ్చిన వరంబు గో
రుకొమ్మిచ్చెన ననియభయప్రదంబగు దక్షిణాకరంబు శిరం
బున నిడె. రాజర్షి లేచి నిలంబడి, సందర్శనానందంబున
మేను గగుర్పొడువఁ గనుకొలంకుల సంతోషాశుకలల్క
సభక్తికంబుగఁ బ్రణామంబు లొనర్చి

“ఉ॥ ఏ విభు వందనార్చనము లే, విభు చింతయు నామక్రీర్తనం
 బే విభులీల లద్భుతము లెవ్వని సంశ్రివణంబునేయు దో
 పావళి బాసి లోకము శుభాయతవృత్తిఁజెలంగువండు నే
 నావిభునాశ్రియించెద సహృదునివృత్తిదుభద్రీర్తిదు॥”

అని పార్థివచి” ఆశ్రితజనపారిజాతమా! మానీంద్ర
 దుర్లభంబైన నీ దివ్యసందర్శనం బొసంగి నను నెంతయు ధ
 న్మయ జేసితివి. భక్తవత్సలుండవగు నీ నిర్వైతుక కరుణావిభ
 వంబు పడయఁగల్గిన నాకు వేరు వరంబులతోఁ బనియేమి?
 నీ సాన్నిధ్యలాభం బొసంగి నన్ననుకంపఁ బోవుము అన
 ముకుందుఁ డెంతయు సంతసించి “ నా సాన్నిధ్యలాభంబు
 నీకుఁ దుదిఁ బ్రాప్తింపఁగలదు. వెండియు నీ చిత్తవృత్తినార
 నీ నీకొక విచిత్ర మశ్శ్యంబు నొసంగితి” నన జనవిభుండు
 “ఈశా! ఇదియేటి వరంబు. మున్ను మున్నుతేడు లిట్టిదానిఁ
 బొందినట్లుఁ బొడఁగట్టరని విస్మితాత్ముండై పలుక నారాయ
 ణుండు మందహాసంబునేయుచు “నాఁడు తటాకంబున స్నా
 నమాడుచు జలంబులఁ దిరుగాడు నొక మీనంబును గొంచి
 యెంతయు విభ్రాంతుండవగుఁ డా జలచరరూపంబు తపశ్శ్చ
 గణకాలంబున నీ మనస్సీమయందు హత్తుకొనియె. అయి
 నను దీన నష్టము వాటిల్లనేరదు. ఇది పసిడి మీనమగు
 నట్లునుగ్రహింతు. నీ వీమత్స్వరాజంబును గొనిపోయి భక్తి
 శ్రిద్ధలతో నొక పవిత్రస్థలమున నునిచి యనుదినమును

కూజింపుము. ఇప్పుడు స్మృతమున నేటెట వానకారునఁ బనిఁడివాన నువర్ణమయంబులైన హాటకర్షుషనకృకూర్మంబులతోఁ గురియుచుండు. ఈ మత్స్యరాజంబుండు దేశంబు హైమ చోర వ్యాధి భయంబులులేక సదా లక్ష్మీనివాసంబై యుండు. కావున నిద్దానిఁ గైకొని పురంబున కేగి మత్స్య నిధ్యంబు లభ్యంబగుడనుక రాజ్యంబేఁబుచుండుమని య దృశ్యుండయ్యె.

అల్పసంతోషియగు నా భూపాలుఁ డా యమూఽయ మింను నమితామోదంబునగైకొని పురంబుఁ జొరఁ బురవాసు లా ప్రభునిరాకఁ గాంచి చుద్రొకాచకోరన్యా యంబున నుత్సాహంబుతో నుబ్బి తబ్బిబ్బులైరి. పుడమి శుఁ డాక్షణమ విప్రోత్తముల రావించి, సాధాంతరంబున నొక నికూఢస్థలంబున నద్దాని సమంత్రీకంబుగా బ్రతిష్ఠించి ధూపదీపనై వేద్యములతో ననుదిఁము నిర్జితకాంబున నర్చించుచు యథావిధి రాజ్యపాలనంబునకుఁ గడంగె. ఈ జలచర ప్రభావంబున సాతని దేశం దెల్లెడల వర్షాగమంబునఁ గనకవర్షంబు కాంచన మత్స్యమకర కచ్చపాదులతోఁ గురియుచుండ జనులెల్లరు గుంపులుగట్టిపోయి యావిచిత్ర దృశ్యంబుగాంచి యమ్మతామోదంబుల నొందుచుండిరి. కాని వారలలో నొక్కరుంగూడ సందోకటియు ముట్టనైన ముట్టదు. రాజు వానినెల్లఁ దెప్పించి భాండాగారంబుల భద్ర

పరపించుచు నర్థుల కయాచితంబుగా దానంబు లిచ్చుచు
 నింద్రప్రీత్యర్థ మనేకయాగంబులఁజేయుచు ధర్మమార్గం
 బునఁ బ్రజలఁ బాలింపుచుండె. కొలదివల్లరంబుల కా
 నృపాలు రాజ్యమం దేమూలఁజూచినను కాంచనరాసులే
 అది శ్రీదేవి కాటపట్టయి ధనదునివృధాన పట్టణంబగు
 నలకాపురిఁ జాలకనసేయుచుండె. వెండియు నామహీత
 లేశ్వరు నష్టైశ్వర్యసంపన్నతయును, విఖ్యాతదానవరతంత్ర
 తయును, ప్రజానురంజకత్వమును దిద్దేశంబులకుఁ బ్రాకి
 సర్వజన శ్లాఘాపాత్రమై యున్నది.

ఈ యుదంతంబు గర్భాకర్ణిగ జంబుకేశ్వరుడను
 రజనీచరాధినాథుం డాలించి, తన్మూలకారణం బావిష్టు
 వృషాదితహేమమత్స్యంబని తెలిసి, యీర్ష్యఁజెంది, దాని
 నక్కరణినైన నపహరింపనెంచి, బహుమేధాసంపన్నత్వం
 బున వాచస్పతి కీడగు నమాత్యశేఖరుఁ బిల్పించి మనోగ
 తాభిప్రాయంబు వెల్లడించె. అతఁడు స్వామీ! ఇదెంత
 పని, సఫలీకృతకార్యుండనై వత్తు. శీఘ్రంబ నన్ననువుఁడు,
 అని విన్నవింప దానవనాయకుఁ డందుల కియ్యకొనె. అంత
 నాతఁడు ప్రచ్ఛన్నవేషంబున శత్రునిగరంబు సొచ్చి ప్రతి
 గృహంబున కరిగి యాగతానాగతంబులఁ దెల్పుచు నందర
 దనియింపుచు వారలవలన నే కొద్దిరూపనో పాఠితోషికం
 బుగఁ గొనుచు జీవయాత్రితోఁబాటు తద్రహస్యభేదనో

పాఠుంబుగూడ నరయుచుండె. కొన్నిసార్లు కా నూతన పురుషు పాండితీవైదుష్యమున కెల్లరును ముగ్ధులై యాతని ననేక విధంబుల నుతింప మొదలిడిరి. ఒకనాఁడు తేఁడుగూడ నాతనిఁ బిల్పించి సముచితసత్కారంబుల సమ్మానించి సంస్థాన విద్వాంసునిగ నుద్యోగించె.

నాటినుండియు ననుదినమవసీశు దర్శింపుచు, నాతనితో నెల్లదేశంబులఁ దిరుగుచు, నడుమనడుమఁ బరిహాస వచన నిచయంబులచే మనోల్లాసంబు గల్పించుచు నచిరకాలములో నాతని కాప్తమిత్తుం డయ్యె. ఒకనాటి ప్రభాతమున రాజు పూజామందిరమున కరుగుచుండ నాతఁడును వెన్వెంటఁజని యా జలచరంబును దన్నివసితభర్మపేటికయుఁ దత్సంబంధవిషయంబులనెల్ల నతిశృద్ధగఁ బరికించి యర్చనానంతరమున నధిపుతోఁగూడ నిజావాసంబునకరిగె.

ఆ వంశకుఁ డొకనిశీధంబున మూలసాధంబు సొచ్చి సుస్థాపితంబగు నా హేమమత్స్యం బూడఁబెరికి, యద్దాని పోకడ దెలియకుండునట్లు, తత్సమీప వస్తువులనెల్ల యథాస్థానంబులఁ గ్రమపద్ధతి నునిచి, నిజచార్యకళాకాశలంబు మెఱయ నద్దాని నవహరించుకొనిపోయి దైత్యేశ్వరున కర్పించి వాని యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుఁడయ్యె. రాజేంద్రుఁ డెప్పటియట్లనుదినమును బోయి మత్స్యమును బూజించి వచ్చుచుండెను.

అంతః గొంతకాలంబువడు వర్షాగమం జేతెంచెను. తొలుత నంబరవీధి సాంద్రసీలనీరదాచ్ఛాదితమై భాను బింబంబు గప్పి తోడ్కోనఁ జెవులు గింగురువడువల్లులుములు ఫిరంగిమోతలకరణి భయంకరధ్వనంబులఁ జేయుచుండె. వానికిఁదోడుగ గనులు మిరుమిట్లు గొలువ నందంద మెఱువులు తళుకుతళుక్కని మెఱయుచుండె. అంత శీతల వాయువు లెల్లెడల వీవఁజొచ్చె. అత్తఱి పవనసంచలితంబులైన సీలమేఘంబు లాకాశంబున నసితవారణంబుల వడుపున విహారంబు నల్పుచుండెను. పౌష్కలమేఘుఁడు ధరణిపతికి నర్పించు కర్పూరఖండంబుల భాతి, సీమణుల సొబగున, నన్నజాజుల చందయునఁ జిటుకు చిటుకున చిరు చినుకు లారంభమయ్యె. అంత నల్లరి పిల్లలెల్లరుఁ దమతమ గృహంబుల బాతశాలల వీధి యాటపాటల గంతులువైచి యార్చుచు నవ్యక్తానందంబు వెలివుచ్చుచుండిరి. పిదప వలుద చినుకులు బడబడధ్వనుల నొడల్లఁ దడుపుచు నేలఁగమ్మని నెత్తావులీన మూలనడఁగియుండిన గుడ్డగొడుగుల దాటి యాకుఛత్రంబుల బూజదులిపి వేసికొని పోవువాడును గొండఱవి లేమి కించవడి పంచలకు నొడుగువారునునై యుండిరి. అవ్వల నిగికిఁ జిల్లులునొడిచినట్లు, భూమ్యాకాశంబులకు వెండితీగలు బిగించినవీరునఁ దొల్లఁ దొండంబులతో నట్టువై గుంఠంబులతో నెడమడుగుగఁ గుమ్మరింప వీధుల.

కిరుదెనలఁ గాల్పలుగట్టిపాటె. తలిదండ్రులు పోవలదని యెంత
తయార్చినను విన్నించుకొనక, తడియుటకు శంకింపక బాలురు
కృత్రిమనాకలఁ గల్పించి జలంబులఁదేల్చి యవరిమికానంద
మొందుచుండిరి. ఎల్ల నదీనదంబులును, వాపీకూపతటాకా
దులును జలనమృద్ధములై యొప్పు జలచరంబు లుత్సాహం
బునఁ బొంగుచుండె. కర్షకు లమితహర్షంబున లాంగలంబులఁ
గైకొని సేవ్యంబు సేయఁజనుచుండిరి. అంత జడివాన మగు
డ నభంబున నింద్రచాపంబు పలువర్ణంబుల నొప్పారె.

కాని యాపాంశభూములఁ దొల్లఁటివలెఁ గనకర్షు
షకర్కటాదులఁ బసిఁడివాన గురియుమి నృపుఁ డచ్చెరువడి
మరునాఁ డెప్పటియట్ల పూజాగారంబునకేగి పూజాద్రవ్యం
బులఁ దొలఁగించిచూడ నండలి మీనంబు కానఁబడదయ్యె.
అంత జనఁజి వికలమతియై నకలసామంతామాత్యపురో
హిత పౌరవర్గంబుల రావించి యావద్యృత్తాంతమును బూస
గుచ్చినట్లు వచించి “అయ్యా! ఇప్పుడేదేశంబు సుభిక్షం
బుగా నుండెనో వచింపుడు అచ్చట మన పసిఁడిమీను
తప్పకయుండును” అని వచింప నొకగూఢచారి, “ప్రభూ!
జరిబుకేశ్వరఁడను దైత్యేంద్రుని గలఁడు. అతని రాజ్యం
బునఁ గాంచనమత్స్యకచ్ఛపాదులతోఁ బసిఁడివాన గురియు
చుండె నని వినియుంటి. రాజు సంతసించి “ అమాత్యవరు
లారా! వింటిరా! ఆగూఢచారి వినిపించినవృత్తాంతము. ఆ

కపటజ్యోతిషుండు తానవేంద్రునిసేవకులలో నొకఁడు. అతఁడు ప్రచ్ఛన్నవేషంబునఁ జనుచెంచి మిత్రాగ్రోహమొనరించి యుండనోవు. కావున వారలనందఱు నాహవరంగమున నాబాణాగ్నికాహుతిగావించి యామీనంబును గొని రావలయు. మీమీసేనలనెల్ల నాయత్తపరవుడు. రేపే ప్రయాణము" అని ప్రోత్సహించి నిర్ణీతదినంబున దనుజులఁ జెండాడఁ జైత్రయాత్ర వెడలె.

ఇట్లు లాన్మసాలపుంగవుం డపరిమితసేనావారంబుతోఁ బల్లెలఁ బట్టంబుల గడచి కతివయదినంబుల కారాక్ష సేవ్యరు రాజధాని దాయంజని జయభేరి మోయించె. అట నంతఃపురమున హాయిగళయనించిన యసురనాయకుండులికిపడిలేచి, మంత్రివర్యు రావించి, పట్టణంబు శత్రుహస్తగతంబు గానున్నదని తెలిసి, మొనలఁగూర్చుకొని యనికిఁ జనియె.

అంత నుభయసైన్యంబులును మోహరంబునకుఁ దలపడి రథికులు రథికులను, గజాయాధులు గజాయాధులను పదాతులు పదాతులనుదాఁకి, సింహనాదంబులు సెలంగ నన్యోన్యతిరస్కారంబులఁ జేయుచు, భుజాస్ఫూలనంబులఁ గావించుచు నొండొరులపై వివిధాయుధంబులఁ బ్రయోగించుకొనుచుఁ గొంతవడినంకులసమరంబు సేసిరి. అంత నుపహాతుండు నిజబలంబులఁ బోత్సహింప, ధైర్యోత్సా

హంబు లినుమడింప నతిరొద్దొక్కారులై పరబలంబుల మా
 రొక్కని రథంబులఁ గూల్చియుఁ గరితురంగంబుల నొంచియు
 శత్రువీరుల నుక్కడించియుఁ బెక్కుతెఱంగుల మెఱసిన
 విరోధివర్గంబు బెండువడి నలువలంకులకుఁ బాఱ, దైత్యుఁ
 డన్యధాశరణంనాస్తియని మత్స్యంబునిచ్చి యాతని
 పదంబులఁబడె. అతఁడు కరుణాతిరేకంబున యాతేనిఁ బ్రజ
 లతోఁగూడ క్షమించి విడిచె. రక్కసులు వాని యపార
 కృపావిశేషంబున కక్కజంబడి వేనోళ్ల వినుతింపుచు నుపా
 యనంబు లొప్పనంబుసేయుచు బద్ధసఖ్యులైరి. పరగాడ్డి
 కరుండగు సుహాతు) డంత విపులహర్షంబుతో జయ
 లక్ష్మీకరగ్రహణంబు గావించి మగిడి నిజరాజ్యంబున కే
 తెంచి యుత్సాహసూచకంబుగఁ బట్టణం బంతట నుత్సవం
 బుల జరుపవలయునని చాటఁబంచె. మరునాఁడు బీదసాదల
 కుచితముగ నిష్టమృష్టాన్నంబుల నిడి పలువిధ దానంబులఁ
 జేసి వారల నందఱఁ బరితృప్తులఁ గావించె.

పిమ్మట గురుజాంగలంబునఁ దుసినశ్వమేధంబు సభక్తి
 కంబుగ నొనర్ప నవనభూమి బంగరు లాంగలంబుల దున్నిం
 చి యాప్రదేశ మంతట యజ్ఞవాటికల నిర్మించె. వెండియు
 నాజన్నంబునకై స్వర్ణమయోపకరణంబుల నమర్చి, మంత్ర
 తంత్రలోపంబు వడసీకుండ నవనిసురలఁ జూడనియమించి
 సువర్ణరత్నధనధాన్యవస్తువస్తుప్రకరంబుల వేత్వేర భద్రం

బుచ్చేసి, వానిఁ బంచిపెట్టుటకును, సరసాన్నసానాది సకల పదార్థంబులఁ బాకంబునేయించుటకును, నాహూతుల కాతిథేయ మిచ్చుటకును వేర్వేరఁ గొందఱ నేర్పఱచి, తా ను దీక్షితుఁడై, భూసురాశీర్వాదంబులు సెలంగ, మంగళ తూర్యారవంబులు మినుముట్టఁ గ్రతువున కుపక్రమించె. అవనీశుం డగ్నిముఖంబున నమరుల నాజ్యాహుతుల నానందింపఁజేసె. ఆ వెన్నఁ సదస్యుల నెల్ల బహువిధదక్షుల భూరిదానంబులఁ దనిపి యువబృథన్నానమాచరింప, నాకసమున దేవకుందుభులు మోయి, సురలు విరులవాన గురిసిరి.

సుహూతుండు దారాపుత్రాదులతోఁ జరకాలము రాజ్యమేలి వార్షకమునఁ దనయునకుఁ బట్టంబుగట్టి భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య సంపదలుఁ జెంపెనఁగ నాదిదేవుండు మెచ్చి విమానంబు పంప సందాసీనుఁడై దివ్యలోకంబు నేరె ఆనంతర మాతని పుత్రుండు హస్తీ దనపేర హస్తీనాపురంబు నిర్మించె.

ది లీ పుండు .

సీ॥ సూర్యచంద్ర ప్రభాచార్య ధారంధర్య
 శౌర్యకీర్తిద్వయీ సంగ్రహిండు
 ద్వీపాంత రాగతోర్వీపాల నివహని
 త్యోపాత్త వివిధ రత్నోపమండు
 చండదోర్దండ కోదండ నిర్యత్కండ
 ఖండితోద్దండారి మండలుండు
 భద్రదానోదక విద్రావిత సముద్ర
 ముద్గితక్షాత లోపనవుండు

గీ॥ జైత్రయాత్రావనరసము జ్ఞనిత భేరి
 కా భయంకర చటుల భాంకారదళిత
 వనజగర్భాండు డర్శిహృద్వాంఛితార్థ
 దాయకుండు దిలీ పభూనాయకుండు॥

గ్రంథమున కాదిపురుషుడు సూర్యభగవానుడు.
 ఈతనికి వేదంబునకుఁ బ్రాణమువలె రాజులలోనగ్రగణ్యుఁ
 డైన వైవస్వతమనువను కుమారుం డుద్భవించె. పయఃపారా
 వారమందు సుధాకరుం డుదయించు చందంబున నాతని
 పవిత్రాన్వయంబున దిలీపుండను రాజవరేణ్యుఁ డుదయించె.

మ హా రా జు లు.

ఆ పురుషసింహుండు విశాలవక్షస్థలుండగును, నాజానబాహుం
డును, నరవిందదళాయతేక్షణుండును, హస్తోచితపరాక్ర
మవంతుండునునై ప్రకాశించుచుండె. ఆ మహారాజు తేజః
ప్రతాపాది గుణములచే నరివీర భయంకరుండును, దయా
దాక్షిణ్యంబులచే స్వాశ్రితులకు ముఖ్యప్రాప్తుండునునై
యొప్పుచుండె. వెండియు నిపుణుడగుసారథి రథచక్రంబులఁ
జిరపరిచితమార్గముననుండి లేశమైనఁ దప్పిపోవనీక యేవిధం
బున నవ్యంబుగా నడిపించునో యటుల పాలితుల నదాచా
రములనుండి తొలఁగనీక సర్వదా గాపాడుచుండె. అతఁడు
నృపతులకడఁ గప్పంబుల నుచితభంగిఁ గొనుచు దేవతలకుఁ
దృప్తిగలుగఁజేసి యుక్తకాలంబున వర్షంబులగురియించుటచే
భూమి సకలసస్య సమృద్ధిబయ్యె. అనంతర మతఁ డత్యుత్త
మంబగు మగధవంశంబున జనించినదియు దాక్షిణ్యఖనియు
నగు సుదక్షిణాభిధాన నుద్వాహమయి, యన్యోన్యానురా
గంబునఁ బొదలుచు ననేకవత్సరంబు లమితానందమున
గడపె. కాని సంసారవృక్షమునఁ బుత్రపులము పొడమకుంట
చే రాజ్యపాలనాభార మమాత్యులపై నిడి యొక శుభ
దినంబునఁ బ్రియరానితో నరదమెక్కి మునిశ్రేష్ఠుడైన
వసిష్ఠు నాశ్రమంబునకుఁ బయనమయ్యె.

వారట్లు పుష్పఫలభరితతరుచ్ఛాయలఁ బోవుతరిఁ గుసు
మసారభమిళితములగు వృక్షశాఖలఁగదల్చుచుఁ బుష్పాదుల

సగజమ్ముచు, బరివక్ష్వఫలంబుల నిలఁగూల్పుచు, జగత్పా
ణుం డెల్లపాణులకు హాయిగూర్చుచుండెను. అందఁడుఁ
జిరుమబ్బులఁ గాంచి యానందంబున నొడఁల్లు మరచు మ
యూరంబులు ఫించంబుల విప్పి నృత్యంబులు సేయుచుండె.
రథచక్రంబుల వెంబడించు భీతహరిణశాబకంబుల నేత్రం
బుల సొగసు దిలకింపుచు నంబరపీఠి బారులుదీర్చిపోవు సా
రసవత్సులఁ బలుమరు శీర్షంబులెత్తి చూచుచు, బరిసరసరో
వరంబుల విరాజిలు పద్మగంధంబుల నాఘ్రాణించుచు, నకు
మనడుమ విప్రోత్తముల యర్ఘ్యపాద్యాదిపూజల నాశీర్వా
దంబుల నందికొనుచు, దోవంగాంచి గొల్లపిల్లల నచటి
వెంట వృక్షంబుల నామంబు లడిగి తెలిసికొనుచు, నాయా
విచిత్రంబులఁ దన యాలికింజూపుచు మార్గపరిశ్రాంతి నొం
దకయే ఋషీశ్వరు నాశ్రమంబుఁ జొచ్చె.

జనపాలుఁ డరదంబు డిగ్గి తన దేవింగూడ డించి యు
త్వము సేదదీర్చుమని సారథి కాజ్ఞాపించె. తదనంతర మా
రాజదంపతు లరుంధతీవసిష్ఠులకుఁ బ్రణమిల్లఁ దపసిమిథున
మత్యాదరంబున సుదక్షిణాదిలీవుల సర్వశుభము లొదవు
గాత" మని దీవించి బంధుమిత్రామాత్యుల క్షేమ మరసిరి.
అత నృపుఁడు మహాత్మా! బ్రహ్మవంశోద్భవులైన తాము
గురువులైయుండ నా సంపద లాపదృహితంబులుగా, నవిచ్చి
న్నంబులుగా నేల సొగకయుండును. మరియు నా రాజ్యమం

దలి ప్రజలు నిజాశ్రమధర్మంబుల విధ్యుక్తంబుగ నాచరింపుచు, క్షామచోరవ్యాధి భయవిరహితులును, శ్రీమంతులును, శతవత్సరశత్రులునై యుండిరి. కాని మాకుఁ బుత్రరక్షంబు లేమి దుగ్ధశమనంబును, బిత్త్యాణవిమోచనావిధానంబును గాన్పింపమి కెంతయు వంతనొందుచున్నారము.

“తాము నిగ్రహనుగ్రహసమర్థులరగుట మీ కె య్యెడ నసాధ్యంబులేదు. కావున నా విన్నపమాలించి మా కుతుకం బీడేర్పు” మని నవినయముగ వేడుకొనె. ముసీం ద్రుఁడు వారలు సంతానహీనులగుటకుఁ గారణ మంతరదృష్టి నెఱిగి “తొల్లి దేవేంద్రు డర్పించి మగిడివచ్చుచు మార్గ మధ్యంబునఁ గామధేను వమరతరుచ్ఛాయ శయనించియుం టఁ గాంచియుఁ గొండొకకారణంబున నద్దానికిఁ బ్రదక్షిణ నత్కారముసేయక వెడలిపోయితివి. అంత నది మగిడిపడి నా సంతతి నీవారాధింపకయ సంతానంబు గలుగకుండుగాక యని నిన్ను శపించె. ఆ తరుణముననే దివిజనప్రవంతి యం దొక మదేభము జలపూరణము సేయుచుండ నన్మహారావ ములో నద్దాని నీవుగాని నీసారథిగాని వినఁజాలరైతిఁ. పూజా ర్హులగువారినిఁ బూజింపమి శ్రేయోబంధకముగదా. కావున నా వేల్పుటాపుపుత్రిక సందినీధేనువును భార్యయుతుం డవై పూజింపుము. అద్దాన నది సంతసించి నీ యభిమతం బీడేర్పు” ననె. ఇట్లు వారు సంభాషించుచుండ నదృష్ట సూ

చకంబుగ నందినీధేనువు రత్నవనంబునుండి యట కేతె
 చె. వసిష్ఠుఁడు! రాజా! శుభవృద్ధివాయినియగు నందినీధేను
 విభుడ చనుదెంచుట మీ యిష్టార్థ మతిత్వరలో సిద్ధించు
 నని నూచించెడిని. కానఁ గడుభక్తిశ్రద్ధల నిరంతర మీ ధే
 నువు ననుసరించుచు సుప్రసన్నురాలిం గావించుకొనుము.
 అది బయలు వెడలెనా నీవును బయలు వెడలుము. ఒకచో నిలి
 చెనా నీవును నిలుపుము. నీ భార్యయు నమితభక్తి నుదయ
 మున నందినీధేనువు వెంటఁ దపోవనమువఱకునుఁ బోయి
 మరల సంధ్యవేళ నెదురుగా జని తోడ్కొనిరావలయు.
 మీ రిటుల దానియనుగ్రహంబునకుఁ బాతులగు దనుక
 దాని శుశ్రూష సేయవలయు. అంత నీ కేవిఘ్నంబును లేక
 నీ జనకునకుంబలె సత్పుత్రుండొ జన్మించు”నని యానతిచ్చె
 తదుపరి వసిష్ఠు నానతిఁ గాల్చితంబగు దర్భశయ్యపైఁ గొ
 లఁది తడవు విశ్రమించి శిష్యుల వేదపఠనంబుచే వేకువ మే
 ల్కొంచి నిత్యకృత్యంబులఁ దీర్చికొని, సతీమణిచే నందినీధేను
 వును జందనాగరుచర్పలతోను, నెత్తావుల జమ్ము నలరుదం
 డలతోను సాలంకృతగావించి, మొదవును బాలుద్రావ
 నిచ్చి ధేనువును వనంబునకై పోవిడిచెను. రాజవత్నియుఁ
 గొంతవఱకు వెంబడించి గృహిణాన్ముఖురాలయ్యెను. తేఁ
 డశ్య సహాయం బపేక్షింపకయ సారవంతంబులగుపచ్చిక
 బయళ్లు లేబచ్చికల నోటికందిచ్చుచు, నడవియీగలఁ బోఁ

దోలుచు, నడుమనడుమ గంగడోలు గీరుచు, నిరాటంకముగా సంచరించుట కనువగుమార్గంబు సేయుచు, మునిమండనుఁ డానతిచ్చినతెన్నున సత్యంతానక్తి శుక్రూష పరతనుండె. వ్రతాచరణదృఢసంకల్పుడగు నా భూపాలుఁడు శరచాపంబుల ధరియించి వనంబునఁ బ్రవేశింప వర్షము లేకయే దావానలము శాంతించె. వ్యాఘ్రాదిఘాతుకమృగంబులు దుర్బలత్వదృఙ్జంతువులఁ బీడింప మానె. అట్లు కొంత తడ వాధేనువు తనసంచారముచే నావనముఁ బావనముసేసి వెనుకకు మరలెను.

అది యిలు సేరగనే పట్టమహిషి యక్షతలపాత్రచేఁ బట్టుకొని ప్రదక్షిణ నమస్కారంబులఁ గావించి శృంగమధ్యప్రదేశంబున స్వకార్యసిద్ధికై పుష్పాక్షతలఁ బూజించె. అద్దానిసంతయు నందినీధేనువు లేదూడకుఁ బాలీయ నిచ్చగలదయ్యు నిశ్చలురాలై సంతసముతో గ్రహించె. అవని విభుఁ డిల్లాలితోఁగూడఁ దపస్వికి నమస్కరించి సాయంసంధ్యాద్యనుష్ఠానములఁ దీర్చికొని పాలుతీసిన పిమ్మటఁ గామిత ఫలప్రదాయినయగు నందినీధేనువు సేవించెను. ఇట్లమ్మహనీయకీర్తి భార్యతోఁగూడ నిరువదొక్కదినంబు గోవ్రతంబు సల్పెను.

మఱునటి దినమున ధేనువు గంగోదక పతనస్థల సమీపంబునఁ బాలుపొందు హిమవన్నగంబు నందలి యొక

గుహం జొర నొకపంచాస్య నూ ధేనువు పైదటాలున దుమికి
 బలవంతముగా నంతర్భాగమున కీడ్చుకొనిపోయె. అంత
 నద్దాని యాకర్షించిన మానసి వీనుల సోక, శోకకోపధము
 లుల్లంబునఁ బెల్లుగా ధనుర్ధారియగు నా క్షత్రియవీరుడు
 దన్నలక్ష్మ్యంబు నేసి మొగవును జూప నుంకించిన హర్యక్షం
 బునుగూల్చి నమ్మలపొదినుండి బాణములఁదీయఁబ్రతున్న
 ఁను. కాని యా శూరా గ్రేసరు హస్తమా తూణీరంబున
 నుండు నలుగులనెత్త నుద్యోగింప నది చిత్రింబున వ్రాసిన
 పత్రి సువలెఁ గదలఁజాలకుండెను. ఈవిచిత్ర సంఘట్టనంబున
 కచ్చెరువడియు నధైర్యుంబునెందఁ నహింసవర్తియగు నైరి
 పైఁ దన శక్తి నుపయోగింపలేక యంగ్రీబలముచే నిర్విణ్ణు
 ఁడైన సర్పంబువలె నాతఁడు కోరిధోజ్వలినుండై ఘూర్ణిల్లు
 చుండె. అత్తఱిఁ గేసరీ పోతాపముతూండయ్య నిజబాహు
 స్థంభన కాశ్చర్యమొందు రారాజుఁ గాంచి మృగరాజు
 మందస్మింబుం మనుష్య భాషణంబుల “రాజా! నీవెట్టి ప్రి
 యానమును బడనక్కఱు. నీవెట్టియస్త్రాంబులఁ బ్రియో
 గించినను నాయెక నవిమోల్ల వ్యర్థములేయగు. నేను శివ
 కింకరుడనగు కుంభోదరాఖ్యుడ. నీమోహం గావించు దేవ
 దారు వృక్షంబును బార్వతీపరమేశ్వరులు పుత్రప్రేమఁ జె
 చుకొనుచుండ నొకవృక్షాక వనగజంబు మిక్కుటాబగు కం
 డూతిచే నద్దానిని రాయ నాతరువు జెరదూడె. అదిచూచి

పార్వతి మున్నొకప్పు రాక్షసుల బాణహతిచే నొచ్చిపడి
యున్న కమారుఁగూర్చి యెంత పరితపించెనో యంతకు
రెండింతలు దుఃఖించెను. అది మొదలడవియ్యెఁ
నుగుల భీతిచే నీశ్వరుఁ డీ సింహరూపము నాకిచ్చి యియ్యె
డ కరుదెంచు జంతువులనాహారముగఁగొని యిండుండ నియ
మించె. భోజనకాలమునకు సంభవంబైన దీని శోణిత
పారణము రాహువునకు జంద్రసంబంధినియగు సుధ చందం
బున నాకొన్న నాకు మిగుల నానంద మొనరించెడిని.

ఉపాయశూన్యండవగు నోరాజా! నీవు గురుభక్తి
గలవాడవే. ఈ ధేనువురక్షింపఁబడఁదగినదియే. కాని యా
యుధములచే రక్షింపఁబడరాని ప్రతిబంధకముగల్గి యశక్య
మైన దాని కీవేమి చేయుదువనె. ఇట్లా రాజేంద్రుఁ డతి
ప్రౌఢములగు మృగేంద్రుఁ పలుకల కులికి యీశ్వరప్రభా
వంబునఁగలిగిన యస్త్రవిఫలత కచ్చెరువొందియు ధైర్యంబు
సెడక మసంబున నవమానముగాఁ దలంపక యిట్లనియె.
చరాచరసృష్టి స్థితిలయంబులకు హేతుర్భూతుండైన వరమే
శ్వరుండు నాకుఁ బూజ్యుండు. అంకాగతసత్వవృత్తిగల నీవు
నాశరీరమువలన నాకలిదీర్చుకొని నన్ననుగ్రహింపుము. సా
యంసమయున నాశల్లినచ్చుంగదా యని మిక్కుటంబగు
నాశతో నెమరుచూచు లేదూడగల యీ ధేనువును విడువు
మని వేడుకొనె. రాజుశాంతవచనంబులకు సింగంబు మం

దస్మితంబుచేసి “ఏకచ్ఛత్రముగు జగత్ప్రభుత్వమును, నూతన యశావనంబును, నుందరదేహంబునుగల్గి ప్రయోజనంబు గుర్తింపక స్వల్పలాభంబున కవ్యక్తునివలె వీనినేల పోనాడు కొనెదవు. నీవు భూతదయచే బ్రాణంబుల వీచుచునంటివా యీమొదవొక్కటి మాత్రమే జీవించును. ప్రజాపరిపాలకుండవగు నీవు జీవించిన సకలజనులను దండివలె నెల్లపుడుఁగా పాడుచుందువు. ఇంతియకాక యిద్దానిఁ గోల్పోవుటచే వసిష్ఠు నాగ్రహంబు సహింపజాలనని వెరతువేమో? నీవు కోట్లకొలది గోవుల నొసఁగి శాంతినొందింప సమర్థుండవుగదా వెండియు నీయావు నుపేక్షించిన నింద్రపదవిలేదని యెంచెద వేమో! బుధులు సకలవస్తు సమృద్ధులైన ధరణీవలయము నింద్రపదవి కీడని వచింతురు” అని హితబోధ గావించె. అతి దీనవదనంబుతోఁ దన్నుం జూచు ధేనువును గన్గొని మహిషాలుండురుకరుణారసంబుదోప మదేధవైరికిట్లనె. ఊత్రమున ఊతమునుండి రక్షించుట. తద్విరుద్ధవృత్తిగలరాజు దోషప్రయుక్తములగు ననువుల మేనఁదాల్చ నేమి ప్రయోజనము. అంతియకాక యీ ధేనువు వెల్పుటావున కే విషయంబునను దీసిపోవునదికాదు. అది కారణంబుగ నే నెన్నికోట్ల గోవుల నొసంగినను మునికోపము చల్లారనేరదు. కావున నోమృగేంద్రా! దయాకలితచిత్తుండవై నాదేహంబు గొని నీక్షుద్బాధానివారణంబు గావించికొని దీని విడిచిపుచ్చిన

చో నమ్మహాత్ముని హేమామాదిక్రియలు నిర్విఘ్నంబుగా నెఱవేరు. నీవును స్వామికార్య తత్పరుడవే. నీకు దేవదారు వృక్షమునందెంత యానాతిశయమున్నదో యట్లే యవశ్యముగ రక్షింపఁదగిన దీని నుపేక్షించి నాస్వామి యెదుట నే నెటు నిలుతును. కాన నాకు సదృశస్సినెడి శాశ్వత శరీరంబు దయసేయుము. భూతనాథుని కింకరుడవైన నీవు నాయాచన నిరాకరించుట పాడిగాదని ధర్మోపన్యాసంబు సేసెను. అందుల కా మెకములయెకిమీడు వల్లెయని వేల్పుటావును విడిచిపెట్టెను. పిమ్మట నా నృపకులతలకుండు విల్లములనటడించి స్థిరచిత్తంబునగుహజూచ్చి మృత్యుదేశతవలె భయంకరాకారయై తనకట్టెనుట నిలువంబడియున్న గుహవర్తి సమీపించి తన మే నర్పణముఁ జేసికొనియె. అంత నా మనజవల్లభుపై దివిజులు విరులువాన గురిపించిరి. అంత రాజు “ఓచిన్నవాఁడాలెమ్ము” అనెడి యమృతవాక్కు నాలించి లేచెను. నందిసీధేనువు అల్లివలెఁ జెంగటనిల్చి క్షీరముల స్రవింపఁ జేయుచుండెను. హర్యక్షమదృశ్యమయ్యెను. ధేనువు “బిడ్డా! నీభక్తిశ్రద్ధలఁ బరీక్షింప నేనీమాయఁ గల్పించితి. నీవు సత్పురుషుఁడివు. శిష్టవర్తనుడగు వసిష్ఠు ప్రభావంబుచే నన్నా జముఁడుగూడ డాయనోడు. అట్టియెడ నీయల్పమృగంబులొక లెక్కయా. నీ గురుభక్తికి నాశ్రితపత్నలత్వము నకును గడుముదం బొదవె. ఏదైన వరంబొందు వేడుము.

నేను కేవల దుగ్ధంబుల నొసఁగు గోవునుమాత్రమే కాదు. నేను సంతుష్టురాలనగుచో వేల్పులవలె నిఖలాభీష్టంబుల ననుగ్రహింపఁగలనని నుడివె. అప్పుడు కోట్లకొలది యాచకుల సంశ్లేష్టింబరచిన యా వితరణఖని, నిజబాహుబల సమగ్రతనెల్ల నైరీవీకుల నురుమాడిన యాశూరశిఖామణి, కడు దీనునివలె జేతులజోడించి “తల్లీ నాకు సుదక్షిణాదేవియందుఁ బ్రభ్రాత యశస్కుండగు బుత్తుడయినేయుమని పార్థింఁచెను. అందులకు నందినీ ధేనువట్ల యగుగాక యని యనుగ్రహించి తన క్షీరంబుల నొక దొన్నలో నిడికొని త్రావుమనెను. అతఁడు వత్సంబునకును హేమామాదిక్కియలకును నుపయోగింపగా మిగిలినవానిలో నాటవభాగము గురునానతిఁగోల నిచ్చగింతునని న్యాయంబుగాఁదెల్పె. ధేను వత్సం తనసంతుష్టాంతరంగయై నిరాయాసంబుగా నృపాలానుగమ్య మానయై మున్యాశ్రమంబున కేతెంచెను. పుడమిశుఁ డమితహర్షంబుతో గోవరప్రదానమును దొలుత గురునకు నట్లు పై నిల్లాలికిఁ దెలిపి వత్సమునకును హేమామాదిక్కియలకును వినియోగింపఁగాఁ దక్కినవానిలో షష్టాంశము మినియనుమతిఁ గోరితె.

మరునాఁడుదయము గోసేవనమును భోజనమును ముగించి ప్రయాణమగు డామనిదంపతు లారాచదంపతుల నాశీర్వదించి కొంతమేర సాగించి వెనుక మరలిరి. జనవిభుఁ

దు సతీసమేతంబుగ నగరంబుఁ బ్రవేశింపఁ జరకాల విశ్లేష భరవీడితులయిన పౌరులెల్ల రనిమేషులట్ల బహుకాలమా పుణ్యదండతుల తెప్పవాల్చు చూచుచుండిరి. పృథువరేణ్యుఁ డెల్లప్రజల క్షేమమరసి మగిడి ప్రజాసమృతముగ రాజ్యపాలనమునకుఁ గడంగె. కొంతకాలమున కాధరణీకాంతు కాంత గర్భంబుదాల్ప రత్ననిధి గర్భంబునఁదాల్చిన వసుంధరవోలె నాతఁడు తలచి సంఘిసించెను. ఒక శుభదినంబునఁ, బంచగ్రహము లస్తంగతులుగాక పరమోచ్చస్థితినుండఁబ్రాచీదిశాంగనా గర్భంబున భానుమంతుం డుదయించు చందంబున సుదక్షిణాదేవి సుపుత్రుని గనె.

ఈ కుమారోదయ సంతోషవార్త వినించిన యంతఃపురపరిచారికల కవనిధవుఁ డనేకభూషణాంబరములఁ గాన్కగానొనఁగె. కమనీయవక్త్రరాకాసుధాకరుఁగాంచు క్షీరసాగరుమాడ్కి మారసదృశాకారుండగు రాజమారుఁ గాంచి దిలీపుఁ డుప్పొంగుచుండె. మనీంద్రుఁడు రాపట్టికి వేదవిహితమైన జాతకర్పాది శుభకార్యంబుల శాస్త్రోక్తంబుగా నడపించె. శ్రోత్రానందకరములై మంగళవాద్యాది నృత్యగీతంబులున, విప్రాశీర్వచనంబులును వినువీధి నంట. జనకుఁడు కుమారునకు శాస్త్రజ్ఞానమును, శత్రుజయమునుగల్గునని తెలిసి తదర్థనూచకంబుగ రఘువని నామకరణంబు నేసె. మనోజ్ఞములగు శరీరాంగకములతో నబ్బలుఁడు

సూర్యకిరణములచే వృద్ధి నొందు శుక్లపక్షసుధాశురీతిఁ దలి
దండుల దృఢసంకల్పముచేతను వసిష్ఠుఁ నాశీర్వాచన మహి
మచేతను దినదినపరివర్థమానుఁడగుచుండె. తొలుదొల్త నా
భాలుఁడు దాదిచేఁ గరపఁబడిన జిలిబిలిపలుకులు వలుకుట
యు, వేల్పువట్ట కొని నడచుటయు లోనగు విషయముల
నేర్చెను. అటుపిమ్మటఁ జూడాదికర్మ లాచరింపఁబడి చలించు
చుండిన జనపములతో సమవయస్కులగు మంత్రీకుమారు
లతోఁ గొలదికాలము విద్య నభ్యసించె. ఉపనయనానంతర
మఃపాఠ్యాయులకడ నధికభక్తి శుశ్రూషనొనరించి చతుస్స
ముద్రములబోలు చతుర్విద్యల నచిరకాలములో నలవడఁ
జేసికొనియె. సహజపరాకర్షిమోపేతుఁడైన జనకునొద్ద
సమంత్రీకములగు నాగ్నేయాద్యస్త్రవిద్యలనారితేరె. అటు
పైఁ గొన్నివత్సరములకు రాజు యుక్తవయస్కుఁడగు సుతు
నకుఁ బాణిగ్రహణము గావించె. అంతఁ గొంతకాలమున కా
తేఁడు బహుకాల రాజ్యపాలనాభార వివర్జితుఁడై సుఖం
బుండఁగోరి పుత్రుఁ యశావరాజ్య పట్టాభిషిక్తు నొనర్చె.

దిలీపుఁడు రాజపుత్రులే పరిహారముగాఁగల రఘువు
నశ్వమేథ కృతూత్సర్జితములైన హయములకు సంరక్షకుని
గ నియోగించి తొంబదితొమ్మిది కృతువు లొనరించెను.
తదుపరి నాతఁడొనరించు నూతన యజ్ఞమునకు విఘ్నమా
పాదింప నిందుఁడు మఖతురంగంబు నపహరించి యదృశ్యుం

డయ్యె. సవరివార నమేతుండగు రఘువున కశ్వవృత్తాంత
మావంతయుఁ దెలియక విచారమగ్నఁడై యుండ నచ్చోటికి
నందినీధేను వరుదెంచె. అద్దాని ప్రభావంబుచే నాతని కదృ
శ్య వస్తువులుగూడ నద్భుతంబుగా లోచన గోచరముల
య్యె. ఆఖండలుం డశ్వము నరదంబునకుఁ గట్టించికొనిపోవు
ట కాన్పించె. అంత రఘువు దేవేందాం! యాగభాగంబుల
నాహరించు దేవతలలో నగ్రగణ్యుడవే. ఇట్టి నీవే నాజనకు
జన్మంబున కడ్డాచరింపనేల తలకొనియెదవు. ఈయశ్వమేధం
బునకు మ ఖ్యసాధనంబైన దీని నింక విడువుమని సవినయం
బుగ వేడుకొనె, అపుడా నిలింపపతి “కుమారా! నీవాడి
నది నిక్కువము. కాని యశశ్రీమంతు లెవరేనిఁ దమకీర్తి
ధన మొరు లపహరించుచుండఁ జూచి యూరకుండఁగలరా.
మీతండ్రి శతమఘురి డనెడు నా ప్రఖ్యాతి సమూలంబుగా
నిర్మూలనం బొనరింప నీయజ్ఞము మొదలిడె. విష్ణువే పుకు
పోత్తముఁడనియుఁ ద్ర్యంబకుండే మహేశ్వరుఁడనియు శతకృ
తుండే నేననియుఁ జెప్పదురు. ఈ నామంబులు గ్రమంబుగా
మా మువ్వరికేకాక యొరులకుఁ జెల్లవు. కావుననే నీతండ్రి
నూటవ యజ్ఞపశువు నపహరించినాడ. ఇందులకు నన్నీవు
ప్రతిఘటింపఁ బూనుకొనకుము. ఏలననఁదొల్లి సగర కుమారు
లరువదివేపురు యాగాశ్వమునకై కపిలు నలిగించి నాశన
మొందినట్లు ఘటిల్లునని మందలించె. రఘువు దరహాసితాన

నుండై “నీవు తురంగమును విడుచుటలేదని త్రికరణశుద్ధిగా నిశ్చయించుకొంటివేనిఁ దొలుత నన్నోరుననిర్దిష్టక నీయాభిమతంబు నెఱవేఱఁజాలదు” అని నుడివె.

అంత రాచూలి శూటబలె ధనుర్బాణంబులఁ గేలఁ బూని సంస్థంభనరూపక శర మేయ నిందునితోఁ బాటు చతురంగబలంబుల సంచారమును క్షణమాత్రమున స్థంభితంబయ్యె. ఇందుఁడు కశలి భీకరరక్షోరుధిరపానోత్సుకంబగు మహేంద్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగింప నది రాకుమారు హృదయంబు వగిల్చి నూతోన్మల్లరుధిరపానం చించుక చేసె. అంత రఘువిందుని పెక్కెమును బడఁగొట్టె. ఇట్లు వారలిరువురు పరస్పర జయాభిలాషచే నొండొరులపై నాగాస్త్రంబులును, గారుడాస్త్రంబులును బ్రయోగించుకొనుచుండ నయ్యెడ నుభయ సైన్యంబులకును ఘోరయుద్ధంబయ్యె. అంత బాక శాసనుఁడు రాపట్టిపైవజ్రాయుధంబునేయ నవ్వీరుఁడు సైన్యములు కలవిలఁ బడనేల కొఱిగి నిమిషకాలములో నత్యాశ్చ కరంబుగా మరల లేచెను. సైనికు లానందంబున జయధ్వానంబులఁ జేసిరి. అంత నాయుధవ్యాపారమున కతేయుడైన రఘువు నవలోకించి యిందుఁడు “బిడ్డా ! నా కులిశంబు నోరువ నీకుంగాక యొరుల కసాధ్యంబు. నీయందు నాకు మిగులఁ బ్రీతివొడమె. ఈ నవనఘోటకముదక్క మఱిదేని నైనఁ గోరుకొనుము. అనవుడు స్వామీ ! ఈమహాశ్వము

నెడలనుగూడదని తోచినయెడల నా జనకునకుఁ గృతుఫలం
 బు సంపూర్ణంబుగా నిమ్ము. వెండియు నీ యుదంతంబు నీ చా
 రులచే నా జనకున కెఱుక బరవుము" అని కోరెను. సంతోష
 దనుం డట్ల యగుగాక యని వెడలిపోయె. రఘువు నాజని
 గోల్పోవుటచే విజయమును బాటింపక నిరుత్సాహంబుతో
 సగరి కేతెంచె. శచీవిభుం డట్ల భూవిభునకుఁ బరిచారికలచే
 సమాచారమంపించె. ఈస్థితార్థసిద్ధుండగు దిలీపుఁడు కుమా
 రుని మేను నిమిరి యెంతయుఁగొనియాడి శ్వేతఘృత్రమునఁగి
 తాను సర్వసంగ పరిత్యాగియై వనముల కేగి యటఁ గొంత
 కాలంబునకు దేవతలమొందె.

మాంధాత్మఁడు.

సీ॥ జననమాదిగఁ బాకశాసను కరమునఁ

బ్రభవించు నేయును బాలుఁద్రావి

ద్వాదశదినము లాతఁడు గారవింపగ

వర్ధిల్లి పండ్రెండుగి వత్సరముల

ప్రాయమై రాజ్యసంప్రాప్తికి నేతెంచి

యర్కుని యుదయంబు నస్తమయము

నగుపట్ల పాలిమేరలయిన మహాక్షేత్ర

మంతయు నొక్కడ యనుభవించె

ఆ॥ ౧॥ నన్నపత్వతముల నాజ్యనదుల విప్ర

భోజనములొనర్చి రాజసూయ

ములును నశ్వమేధములు జేసె మాంధాత్మ

డితఁడు. ....

యువనాశ్వుండను మేదిసీకాంతుం డతుల యశో
విశాలుండై సమస్త భూమండలంబు నేకాతపవారణంబుగ
రహిమించి రాజ్య మేలుచుండెను. అతఁడు బలపరాక్రమో
పార్జిత విజయలక్ష్మీయుతుఁడు. మత్తవై రిశుండాలకుంభవిద
శనోగ్రసింహుండు. అమాత్యులన్ననో పరరాజ్యగ్రహణ

క్రియావిశేష నైపుణీశేముఖులు. సైన్యంబులన్ననో భయం
కరారివాహినీ నిర్ములన దక్షంబులు. అశ్వంబులా పవమా
నవేగ తిరస్కృత జవనత్వసంపన్నంబులు. ఏనుగులన్ననో
నీలనీరదోపమంబులు. రథంబులు శత్రుమనోరథవిరథంబులు.
ఇట్టి చతురంగ బలాన్వితుండగు నృపుం డన్యర్థాభిధేయం
బగు నయోధ్యాపురంబు తనకు రాజధాని జేసికొని యును
గణంబుల పగిది విరాజలు రత్నరాసులం గల్గి కాంచనసౌ
ధగాజంబుల వాసము చేయుచుండెను. అంశలి రథ్యంబులు
సర్వజన నిరంతర సంచారానుకూలంబులై సంతతరాజభట
సంరక్షితంబై హతాదువద్రావంబులకు లోనుగాకుండు. నిరం
తర పరమేశ్వరపాదారవింద భజనానందుడై సకలాభీష్టంబు
లందు నా రాజపుంగవుం డొకనాఁ డేలకో విచారసూచిత
వదనారవిందుడై కనుపట్టుచుండె. ఆ భూకాంతుని వంత
కావంతయుఁ గారణంబు కప్పెట్టను. అయిన నొక్క విచా
రంబు హృదయశల్యమై వేధింపుచుండనోపు. పాప మాతే
డు “మద్రాజ్యలక్ష్మీకర సరోజాత మెవని కొనంగి విరమిం
తును. అది కారణంబుగ నయ్యా చక్రవర్తిననియైనఁ దలం
పక నియమవ్రేతులైన యతులు మద్భ్రహ్మగణము నమీ
పింప నొల్లరుగద, నా మనస్సంతాపశల్యం బూడఁబెట్టికి
పుత్రభిక్షు నొనంగి నన్నుఁ గృతార్థునిఁ జేయుచారెవ్వరును
లేరాయని యనుదినంబు సంతాపించుచుండె.

అంత నొక్కనాడు నిడుకొలుపున్న మహర్షివుంగ
పులకడకు రాజేందుకై జేతేర నాతని యాగమన కారణం
జెరింగి ధర్మపరిపాలనానక్తుడగు రాజులు సంతాపించుట
లోకంబునకుఁ బీడనంబుని యెంచి వాని కిట్లు బోధించిరి.
“రాజా! నీవిప్పట్టున నైంద్రయాగం బొనర్చిన వంశవర్ధ
నుండగు సుపుత్రుని బడయ నీకు వలయు సహాయులెల్ల
మేమొనర్తు” మని వచించిరి. అంత మేదిసీకాంతుఁడు సం
తోషతరంగి తాంతరంగుడై సత్వరమ కృతువొనరింతునని
నిజపురంబున కేతెంచి వదీతటంబున విశాలయజ్ఞశాలాజా
లంబులు నిర్మించి వలయు సంభారంబులెల్ల సమకూర్చి.
తత్కృతూప యుక్తంబులగు హేమానుకుండాదులఁ ద్రవిష్టం
చి యాచుట్టును వలయు వివిధ వేదికల నమర్చియుంచె.
వివిధ దేశంబులనుండి సామంతరాజు లెల్లరును తదితర వర్ణం
బులవారును యాగంబునుఁ జూడ నపరిమితోత్సాహంబుతో
వరుదెంచుచుండిరి. ఆ ప్రదేశమంతయు సేమూలఁ జూచిన
నిశుమువైచిన రాలకుండ జనసమూహములతోఁ గిక్కిరిసి
యండెను.

ఒకనాటి ప్రాతఃకాలంబున నృపుఁడు మంగళస్నాన
మాచరించి యుదికిన మడుగుదోవతుల ధరించి యజ్ఞనిర్వా
హకులగు నధ్వర్యులు, ఋత్విక్కులు సుభయపార్శ్వంబుల
నడచిరాగ మంగళతూర్యారవంబులును, విప్రీకీర్వాదంబు

మును మునుముట్ట నిర్జరపరివేష్టితుండగు శతమఖు చందంబున
గ్రీతువాటికఁ జొచ్చి శుభలగ్నంబున యాగ మారంభింపఁ
జూపాటుఁ డతిశయ భక్తిశృద్ధాఘృడై యింద్రప్రీత్యర్థ
మా యజ్ఞంబు విధ్యుక్తంబుగా నాచరింపఁ బ్రీతుండైన యిం
ద్రుని బంపున యజ్ఞేశ్వరుం డనుగ్రహించి విమలసలిల హే
మపాత్ర వాని కిడి యంతర్హితుం డయ్యె. అంత నా భృగు
మహర్షి పుత్రప్రాప్తికై వట్టమహిషి కీ పవిత్రోదకంబుల
నీయనుద్దేశించి యవ్వారి ఘటం బతి భద్రంబుగా నొక
నిగూఢస్థలంబున గుప్తపఱచియుంచెను. పాప మాతేని కా
రేయి మిక్కుటంబగు దప్పి దోచెను. అట్లగుట నాతఁడు
నీరంబులకై వెదకి కానక నిమంత్రజలంబులని యెఱిగియు
ననివార్య దాహపీడితుండగుట వానిం గడుపారఁ గోరె.
అంత నాయధ్వర్యు లీయుదంత మంతరదృష్టి నెఱిగి “అయ్య
యో! ఎంతటి కీడుమూడె. ఈ పవిత్రాంబువుల దేవేరికీయఁ
దలంచి భద్రపఱుప మందభాగ్యుండగు రా జానీరంబులఁ
ద్రావె. ఇద్దాన నెట్టి యాపద వాటిల్లుకోకదా! దైవ నిర్ణ
యంబు దప్పింప నేరితరము” అని నివ్వెఱఁ జెందియుండిరి.
వారట్లు విచారించుచుండఁ గొంతతడవున కా రాజు గర్భంబు
వగిలి చక్కవర్తి లక్షణయుతుండగు బాలుఁ డుద్భవిల్లప
య్యుద్భుతంబున కారఁడు మూర్ఛిలై. అత్తఱిఁ దల్లి లేవితం
న నాకటిపెల్లున శిశు వేడ్చుచుండ సంక్రిందనుండు పత్వ

రంబ జనుడెంచి త్తుద్బాధా నివారణార్థ మా జాలునినోటఁ దనదేశి నునిచి “బిడ్డ!-మాం-నన్ను-ధా-తాపుము అని పలికిన నాతఁ డాదేశిని నోటఁ గుడిచికొనెను. ఇందుఁ డంత వానికి మాంధాత యని నామకరణంబు సేసె. అంత నా బిడ్డఁడు నానాటి కభివృద్ధిఁ జెందుచుండె. ఆహా! భగ వంతుని మహిమ లత్యద్భుతములుగదా! పరమేశ్వరు కరుణా కటాక్ష మీషణ్ణాత్రిము ప్రసరించిన యపారపారావారం బైన మహిమదధి మోకాలిబంటియగు. భీకరాగ్ని జ్వాలా మాలికలు చందన సదృశంబులగు. కాపుననే యువనాశ్వం డు దైవరక్షితుండగుట నుదరంబు వ్రచ్చియు మరణింపక సుతలాభ సౌఖ్య మనుభవించుచుండె.

ఆ బాలుం డీశ్వర వరప్రసాదుండగుట జాల్యంబు ననే నకల కళాకోవిదుండై రాజ్యతంత్రంబు లెఱింగి యావ నం బంతురింప జనకు సింహాసనం బధిష్టించె. తదుపరిఁ గొంత కాలంబున కా యువనాశ్వండు సంసారంబు రోసి నిష్ఠనాట విక్రిఁ జని యధికభక్తి ననంతుఁగూర్చి తపంబాచరించి నశ్వర దేహంబు విడిచె. యావనాశ్వండు పరాక్రమవిశేషంబున నెల్లదీవుల కేలికయై ముక్కురులగు రక్కసుల నుక్కడించి తన్నాడుకుండగు దశగ్రీవు నాలంబున నోడించి నిష్కంట కంబుగ నిలఁ బాలింపుచు నకల ధర్మస్వరూపుఁడును యజ్ఞ శైశ్వరుఁడునునగు పురుషోత్తముఁ గూర్చి యత్యంతభక్తి ననేక

యజ్ఞంబుల నొనర్చి విపుల నిష్ఠమృష్టాన్నంబుల సంతృప్తులం జేసె. అతని నిర్వక్రవిక్రమపాటవంబును, ననుపమాన దైవభక్తియు దానరేఖావిలాసంబును హిమభాను కిరణము లెందనుక బ్రాకునందనుక వ్యాపింప నాయా దేశంబుల జను లాతని మహిమాతిశయము వేరొల్ల వినుతింపుచుండిరి.

శశిబిందుం డను ఖ్యాతలేందునినకు బిందుమతి యను పుత్రికారత్నంబుగలదు. ఆమె జగదేశమోహన మోహనాకారంబును, సఖిల కళాప్రాధిమ్యమును, నశ్రువిద్యాకౌశలమును, గురుదైవభక్తియునను నసలంకృత భూషణావళిచే విరాజిల్లుచుండెను. ఈ కన్యామణి జనకుం డా మహిపాలు నుగుణగణంబు లెఱింగినవాడౌటఁ దన కూతునిచ్చి కళ్యాణం బొనరింప నా యుత్తమ దంపతులకుఁ గొలఁది వత్సరము లలో బురుకుత్సాంబరీషముచికుందు లను మువ్వ రాత్మజులు నేబడుగురు పుత్రికామణులును గలిగిరి.

ఒకనాఁ డా రాజమాళి యమునానదీ తోయంబులఁ గుంకులిడఁబోవ సౌభరియను వృద్ధతాపసి చనుచెంచి “వర నాథా! ఈ వదీజలంబుల నొక్కనాఁడు భార్యాభ్రతులఁ గూడి యానందించు నొక మీనరాజుం గాంచినంత నాకును దుర్వారంబైన సంసారకాంక్ష మదిఁ బొడమె. అట్లగుట నే నింకను స్త్రీవాంఛా విముక్తుండఁ గాఁజాలనైతి. కావున సౌందర్యవతులగు నీ కుమార్తెలయం దొకరిని నాకిచ్చి మదభిష్కి

తం బొడగూర్చునుని యడిగె. తేడెదురాడ నోడి యిక్క
 న్యారత్నంబుల నీ వలచిన కన్యను జేకొనుడనె. అనవుడు
 మునినాథుండు “కన్యామణులు, విద్యానయోరూపవిత్తంబు
 ల నీడగువారి వరియింతురేకాని యొడల జిగిబిగియులేని నా
 వంటి బడుగులపని నెట్లు వలతురు.” అని వక్కాణించి పుని
 నత్తముండు నిజతపోమహత్వంబున సర్వాభరణాలంకృత పో
 డశవర్షప్రాప్తయశావనుండై భూపాలుమోల నిలిచిన నతం
 డాశ్చర్యచకితుండై వేత్రహస్తులతో నిమ్మునీందు నంతఃపు
 రంబునకుఁ గొనిపోండన వారటులదోడ్కొని పోయి రాక నై
 లకుం జూపిరి.

ఆ యువతీరత్నము లీ కోమలాంగ వినిర్జిత నవమన్మ
 ధుఁగాంచి, ఇతండు వసంతుడో, జయంతుడో, కంతుడో,
 యనంతుడో? మన పూర్వపుణ్యంబున లభించెనని తలంచి
 వారలంద రాతనినే వరించిరి. జనవిభుండు వారల యభిమ
 తంబు లెఱింగి సాలంకృత కన్యాదానంబులఁ జేసి మహావైభ
 వంబుతో వివాహమాత్మవంబు నడిపె.

తదనంతర మా సౌభరి రాజకన్యకల నందఱఁజేకొని
 నిజతపఃప్రభావంబున నిర్మితంబులైన కనకమణిమయ సౌధో
 పరిభాగంబులం దొకప్పుడును, మహనీయ పర్యంకపీఠలీలా
 శైలబిలంబులం దొక్కతఱిని, సారసచక్రవాకాది జలచర
 నికాయ నివాసంబైన జలాశయంబులం దొక్కవేళను, శుక

కారికామయూరమధుకరనినాద పృతిబింబితంబైన రమణీ
యారామములం దొక్క సమయమునను లీలావినోదంబులఁ
బొద్దుపుచ్చుచు, సకల సౌఖ్యపరంపరల కాలవాలుండై
లీలతో ననుభవించుచుండె. అంత నా మునిపుంగవు
మనోరథం బీడేరెనో యన వారికి విశ్రుతకీర్తులగు తనయు
లనేడు లుద్యవిల్లిరి.

పిమ్మట మాంధాత్యఁడు రాజ్యభారంబుఁ బురుకుత్సు
భుజాపీఠి నునిచి భార్యయుం దాను వానవృస్తంబునఁ గాలం
బుఁ గడువ నరణ్యంబునకుఁ జని యటఁ బెక్కిండ్లు తపం
బొనర్చి పరాత్పరు డర్పించి ప్రియాన్వితంబుగ నుత్తమతో
కంబున కరిగె.

య యా తి .

మ॥ చతురంబోధిపరీత భూవలయమున్ సద్వీపసారణ్యన
క్షితిభృత్కంబగుదాని భూరిభుజశక్తింజేసి పాలించుచున్
గృతువుల్ నూతొనరించికీర్తి వెలయంగాదిక్కులన్జ్విరితా
హతుడై యా సహుస్మాజం డడరె దేవేంద్ర ప్రభా
[వంబుసన్

త్రొల్లి శతావ్యసంబున సంగీతిగావించి శతమఘం
డను బ్రఖ్యాతివడసి దేవేంద్రప్రసాది నధిష్టించి మహాన్న
తతేజంబున ముల్లోకంబుల నిరంకుశంబుగఁ బాలించిన
సహస్రని బుత్తుండే యయాతి. ఇతఁడు సర్వధరామండలం
బునకుఁ దానవభ్రుండై ధర్మం బొకింతయుఁ గొఱివడనీక
పాలించుచుండెను. మేఘుఁడు సస్యానకూలంబుగ వర్షింపఁ
జొచ్చెను. ఇలాతలంబు పారవంతమై బహువిధ పుష్పఫల
భరితంబులగు వివిధవృక్షజాతంబు లతోడను, ధనధాన్యవస్తు
నిచయంబులతోడను జూపఱుఁ గనుపండువు సేయుచుండె.
ఆ నృపాలపుంగవుం డసికు శతకర్ముకాన్యాముధ పరిశ్ర
ముఁడును, గజతురగారోహణ కౌతూహలాచుత్తచిత్తుఁడును
గుమారశక్తియుతుఁడును, నివృత్తవిరోధిసమాజుఁడునై, య
భీమత కార్యరణంబున బాధపులకున, ననుకూలశ్వంబున
సుహృజ్జనులకును, బరిశ్రమ జ్ఞానంబున విద్వాంసులకును,
గారుణ్యంబున ననాధలకును సంసనంబు నింపుచు రాజ్యం
బేలుచుండె.

ఒకదినంబున రజనీచరాధినాథుండైన వృషవర్ము
ననుంగు కూతురు శర్మిష్ఠ దన నెచ్చెలి దేవయానితోఁగూడి
నహనృపరిచారికా నివహంబుతో నొక శృంగారాభిరామం
బగు నారామంబుఁజొచ్చి యందలి సుగంధకసుమఫలభరిత
మందర తరుబృందంబుల నీక్షించుచుఁ గీరళారికాదుల య

స్పష్టచుధురమంజు లాలాపంబు లాలించుచుఁ బోవంబోవ
 చ॥ జలజముఖుల్గునుంగొని రజనగ్రవికస్వరపుండరీక కు
 ట్టల వివరాంతరస్థబదమందమరంద పరాగమండలో
 పలఘనసాంద్ర చంద్రకిరణ పాండురితాంబుతరంగ ఫేలనా
 హాలహాలికావిలోల కలహాంసము చారునరోవతంసమున్
 అంత వార లత్యంతానందంబున జలకీర్తనక్తచిత్తు
 లై జలాశయంబునందు డిగిరి. అందు ముందు కొందఱు
 నుందరులు సొచ్చి యందలి జలంబు పదపామాణంబు, మోఁ
 కాళిబంజీ, కటిద్వయసమంబు, కుత్తుకమాత్రంబు” అని
 పల్కుచుఁ దోడిపారలఁ బిల్చి కొంచు కరంబున నీరెగఁతుఁ
 జిమ్ముచు, నెదుర్కొను తగంగంబుల కుల్కుచు, సారసమ
 రాళంబులఁ జోవుచుఁ దమ్ముల కమ్మదనంబునకు మూఁగి జా
 మ్మను తేంట్లఁ వెఱచుచు సరససంభాషణంబుల నెఱపు
 కొంచు, నంజలి పుటంబుల నీరువట్టి యొండొరులపైఁ జల్లు
 కొనుచుఁ జల్లు నెడలఁదడబడఁదాటుచు, దాఁటిచననీక నిలువ
 రించుచు, నిలువరించి వినోదించుచుఁ బెద్దయుం బొద్దు
 తద్దయు నోలలాడిరి.

అత్తఁజీ నామార్తంబునఁ బల్లవారుణ జటాజూటంబునఁ
 బరమ పావనియగు నాకాశ గంగయు నచ్చుతాంశురేఖ
 యుఁ జెలంగ గళంబున సమూహభూషణ మన దుర్ధర హా
 లాహలంబు మెఱయఁ గటితటంబున గజచర్మాంబరంబు వింత

మురువునూవ దేహంబున భసితాంగరాగ విభ్రమంబు విద్యు
 త్ప్రభలసిన, త్రిశూలపాణియగుశూలి కొండచూలితోఁ
 జనుచుండఁ గాంచి తత్తరంబున నా బిత్తరులు జలాశయం
 బు వెలువడి కలవిలబాటుతోగట్టున విడిచిన తమ యుడుపుల
 ధరింపఁ జొచ్చిరి. శర్మిష్ఠ యా సంరంభమునఁ బ్రమాద
 వశంబున దేవయాని చువ్వలువ మేనఁదాల్చుట తటస్థించె.
 అదిగని దైత్యరాక్షసు పుత్రియగు దేవయాని రోషచకితయై
 శర్మిష్ఠపై యాక్షేప్తణంబులఁ బ్రసరింపఁజేసి “నోహచరాధిపు
 నయానను గర్వంబున జాతినీతులఁ దలంపక జంకుగొంకులవీడి
 నా వసనంబు నెటుల ధరించితివి. భృగువంశ మతిపవిత్రంజని
 యెటులగ వే. అందు సుప్రసిద్ధచరిత్రుండైనశుక్ర తనూజాత
 నగు నా పటంబు నీ వెటులఁ గట్ట సాహసించితివి. శ్వానం
 బు పసిండి గొలుసులచేఁ బలువిధంబులఁ గై సేయఁబడినను
 హవిర్భాగంబులఁ గొననర్హముగానట్లు మహామహిమాన్వి
 తల పుట్టంబుల క్షుద్రకాంతల కెట్ల కట్ట సమకట్టునగు ”
 నని యాడుసింగంబు మాడ్కి గర్జింపు డా దానవరాజ సుత
 తాలిమి దూలియు సహజసరళస్వభావ యగుటచే
 మూరువలుక నోడి నిజావాసంబున కరిగె. అప్పుడాపె చెలి
 కత్తె యొర్తు నాసాపుటంబుల వేడినిట్టూర్పులు సెలంగ
 నక్షులగ్నికణంబులురల” కూలికివచ్చి పాలికి మాటలాడెనను
 చందంబునఁ గుక్కింభరుడై వచ్చిన నీ తండ్రికి గానవాసం

జులఁ గల్పించి పోషించుచున్నందుల కా విశ్వాసంబుఁ దెగడి రాట్టుతిరిగకంటె నధికురాలనని పేలుచుంటివా? యని క్రించుఁడనంబు దోషఁబల్కి నెచ్చెలులతో “ఈ నీమరాలి కాలుసేతు లంటఁగట్టి యల్లదే యా పాడునూతఁ గూ లఁదోయుఁడి”న వా రడయత శుకాత్మజ కరచరణంబుల బంధించి యంధకార బంధురంబైన యా యగాధ కూపం బునఁ బడఁదోసి చనిరి.

అంత నా దేవయాని దిక్కులేని పక్కివలె న్వప్రాణ రక్షణోపాయంబుఁగానక వినిభగతుల విలపించుచుండ నంతఁ గొంత తడవున కవ్వనంబునకు మృగయావినోదార్థ మరిగి మరలివచ్చు యయాతి భూపాలుఁ డాయార్తనాద మూలించి యొక్కపర్వున డాయంజని నూతినున్న యావనితం గాంచి చేయూతనిచ్చి

కా॥ సప్తాంభోనిధి మేఖలావృత మహాసర్వంసహా కన్యకా
ప్రాప్తోద్వద్వరదక్ష దక్షిణకర ప్రాలంబముం జేసి పో
క్షిప్తంజేసె యయాతి గట్టుకొనపైచేలంబు మున్నిచ్చిన
ర్యాప్త స్వేదజలాంగి వారి సముదాయాలంకృతక భార్గ

[విన్ ।

నూయి వెలువరించిన యా ప్రాణదాత వృత్తాంత మూలనివలన నామూలాగ్రముగఁ దెలిసికొని నిండుకుతుకం బును గృతజ్ఞతయుఁ దేటఁబడ నా రాజవదన “ఓ మేదిసీరమ

ణా ! నీవు నా పాణిగ్రహణం బొనర్చు కతంబున మన్మథో
రమణుండ వైతివి. నా జన్మము సఫలమయ్యె. మున్నొకప్పు
డొక మునిపుంగవుండు మా యాశ్రమమునకు రా నా జన
కుండు శుక్రుండు వాని సపర్యలకై నన్ను నియోగించె. నే
సతిశయభక్తియుక్తి సమ్యహాత్మునకుఁ బుష్పఫలంబులఁదెచ్చి
యిచ్చుచుఁ బరిచర్యల సలుపుచుండ నాతం డమిత ప్రీతి
ననుఁ జేరం జీరి “బిడ్డా ! దేవయానీ! నీవు మహారాణి వగు
దువునుమా” యని జ్యోతిషంబు సెప్పె. పెద్దల వాక్యము
రిత్తవోవునా? మదీయ పూర్వశ్రుత పుణ్యవిశేషంబున భూభ
ర్తవైన నిన్ను భర్తగాఁ బడయఁ గల్గితి” నని చిఱునగవొల
యఁ బలికె. అంత నా భూకాంతుండు “ఓ కాంతా ! బ్రా
హ్మణులు శ్రుతియకన్యల నుద్వాహం బయ్యెదరే, కాని
బాహుజు లెచటనైన బ్రాహ్మణకన్యలఁ బెండ్లియాడుదురే.
నీ పలుకులు ధర్మవిరుద్ధములుగ నున్నవి. వెండియు వర్ణా
శ్రమ ధర్మంబులఁ బాటింపవలసిన నే నిట్టి యకార్యా
కరణంబునకుఁ గడంగఁజాల”నన భార్గవి “రాజా! అంతియ
కాదు. తొల్లి త్రిదశాచార్య పుత్రుండగు కచుండు నా
జనకు సహగ్రహంబు వడసి మృతసంజీవనీవిద్య నభ్యసించు
చుండ నా మనం బాతనియందు నిమగ్నమయ్యె. అతండు
వావివధునలఁ బాటించి గురుపుత్రినగుట నన్నొల్లమి నే వాని
పై నలిగి నీకీవిద్య విఫలంబగు గాతమని శపించితిని. అద్దాన

నతండును గుపితుండై నీకు విజాతివురుషుండు భర్తయగు బొమ్మని ప్రతిఠాపించిచ్చె. ఆ కారణంబున బ్రాహ్మణుండు నాకు భర్తగాఁబోడు. నీవే నా మనఃస్థియుండవు. అని దై న్యంబు దోవఁ బలుక యా మహిషాలు స్వాంతం బా నెలంతపైఁ గుదురుకొనుట చూచి యుత్తమక్షత్రియు లును ధీరోదాత్తులును నగు నీ భవ్య శశాంక వంశం బున జనించిన నాడెందఱు విప్రకన్యలపై కెన్నఁడునుబోదే! ఈశ్వరాజ్ఞ మవలంఘనీయము. కానిచో నిల్లెన్నడును జరు గనేరదు. అదియుంగాక యుత్తమపురుషులకుఁ దమ మనోభావమే భావ్యాభావ్య నిర్ణయ ప్రమాణమని తలం చి భర్తవిని భార్యగా నంగీకరించి తాను నిజరాజ్యంబున కరిగె.

తదనంతర మా దేవయాని దుస్సహపరాభవదా వానల దందహ్యమాన మాసమాససయయి జనకునకుఁ దన పరాభవంబు విన్నవించి కన్నీటు మున్నీరుఁ జేయుచు “సహస్ర్రుపరిచారికా సమేతంబుగ శర్మిష్ఠను నాకు తాసిగా జేయుటండె. ప్రాణత్యాగ మొండె. వేరొంట నామనంబు పదిలపడదని పలుక శుక్రం డదరిపడి కూఁతుతో దైత్యలోక నాయకుని గొలుపుఱొచ్చి సరోషభీషణుండయి “నీ తనూజ రాజ్య మదాంధత్వంబున నొడలు మఱచి నా ముద్దుకూతు నిర్నిమిత్తంబుగ నూతఁ దోయించె. ఇంక నీ వీట నిముస

మైన నేనుండఁజాల" నని దుహితం దోడ్కొని తరల ను
 ద్యుక్తుండైన దైత్యవల్లభుం డంతయుఁ దెలిసికొని యాతని
 సాయంబున వైరి విజయం బాకాంక్షించుటం జేసి తెరువున
 కడ్డంబు దగిలి పదంబులఁబడి "ఓ పరమగురూ! జ్ఞానహీన
 యగు నా కూతు దోషంబు మన్నించి నన్ననుగ్రహింపు"
 మని ప్రార్థింప నా భూసురుండు "రాజా! ఈ తప్పు సైరింపఁ
 దగినదికాదు. ఐనను నీ కుమార్తె శర్మిష్ఠ సహస్రపరిచారికా
 యుతంబుగ నాకూతుఁ గొలువఁ బంపెదేని నా కోపం బుప
 శమిల్లు" ననె. అసురభర్త యంత కింకర్తవ్యతామూఢుడై
 యొకింత తడ వూరకుండి పిదప వేపురు చెలులతో శర్మిష్ఠను
 దేవయానిని సేవింపఁ బంప శర్మిష్ఠయు

మ! చలమింకేలని తన్ను తండిగి పనుపన్ శర్మిష్ఠ సన్నివృత్తో
 జలజాతాస్యలు సద్వయస్యలుసహస్రంబున్నజస్రంబు ద
 స్మృలఁగన్ దాసియుదాసియుయ్యెవివిధామేయోగ్రోహా
 [నలా

కలితగ్లానికి దేవయానికి మహాగర్వోద్వమ స్థానికన్!

అంతఁ గొన్నాళ్లకు దనుజగురుండు సితభ్యాతియు సా
 ధువినీతియునగు నయ్యయాతిమహారాజును రావించి తనూ
 జాత నిచ్చి మహావిభవంబునఁ బాణిగ్రహణం బొనరించె.
 ఆ ధరణీరమణుండు శర్మిష్ఠాది సహస్రపరిచారికా సమేత
 యగు దేవయానితోఁ దన ప్రధానపురంబునకేగె. ఆ దంప

తుల కిర్వురకు యదు తుర్వుసులను నిర్వురు కుమారు లుద యించిరి.

పిమ్మట నొకనాటిరేయి శర్మిష్ఠ యద నెటింగి యా తని పాలికిఁ బోయి స్వప్నతాంతంబు సాకల్యంబుగ వినించి తన్నుం జేకొనుమని వేడుకొనె. రాజు శర్మిష్ఠ నిర్దోషత్వం బును, సంస్కృతయశావనంబును, దేవయానితోబాటు పరిచారికయుఁ దదర్థంబగుట గ్రహింపవచ్చునను ధర్మసూక్ష్మం బును గ్రహించి యామె మనోరథం బీడేర్చె. మనుజు వల్లభుం డట్లు దనుజరాజపుత్రింగూడి చరిపుచుండఁ గాలకృమంబున వారలకొక శుభదినంబున దుఃస్వాస్థును పూరులను మువ్వురు వుత్తు లావిర్భవించిరి. దేవయాని పతి తన ధామంబునకుఁగొలదికాలంబునుండి రాక త మ్మల యింపఁ గారణం బేమొకో యని వితర్కించుచున్నతటి యదుం డరుదెంచి రహస్యంబు వెల్లడించె. అంత నామె హృదయంబునఁ గోధాగ్నిప్రజ్వరిల్ల నా యువతి పితృమందిరంబున కేగి జనకుని పదంబులఁబడి దురపిల్ల నాతం డెల్ల విషయంబుల సంతరంగంబునఁ దెలిసికొని భయంకరశాపంబు నిడఁదలంచుచుండె. యదువు వలన నీ సమాచారం బెఱింగిన వాడై యయాతి, శాపభయపీడితుడై యొక్కవర్షున నూచపగిది వచ్చి “మామా! నా ప్రధమదోషము నున్నింపుము ఇంక నీ కూతుఁ బ్రీతిఁజూతు”నని ప్రార్థించె. అంత శుభ్రం

దు యయాతిం గాంచి “ఓయీ! నా యనుగు కూతు నొక
మూలఁ గూలఁదోసి దైత్యరాట్టనయతో నిరంతర సుఖం
బులఁ దేలుచుంటివిగా! కావున దురంతదుస్సహజరాభారం
బు నిన్నొందెడు మని శపియించె. అంత

కం॥ తల వడఁక దొడఁగె నిందియ

ముల గర్వమడంగె నంగులు వదలె వలీ

పలితంబులయ్యె వగరును

దలయేను నుక్కినయును దలకొనుదెంచెన్”

ఇట్లు జరాకాశ్రమమున భూకాశ్రమండు “అనఘా
నా యజ్ఞానకృత దోషంబు సైరింపవలయు. ఇంకను దేవ
తూని యందలి యనురాగంబు నను వీడలేదు. ఇప్పు డీవృద్ధ
త్వంబు దాల్చుజాల. ననుగరుణించి శాపవిమోచనంబుఁ జే
యవలయునని మొఱవెట్ట దేవతూని మగని వికృతాకృతి
యుఁ దనయందలి వాంఛయును దలంచి నదయయై తన
భర్తచేసిన యపరాధంబు మన్నింపవలయునని నిజజనకునిఁ
బ్రార్థించె. మునియు సకరుణుండయి “ఓ యయాతీ! నీ
ముదిమి నీ కుమారులం దొక్కని కిచ్చి వాని జవ్వనంబు
గొని రాజ్యభోగంబుల ననుభవింపుము. ఐహికవాంఛల
నీ కెన్నండు వినుగుజనించు నాడు నీముదిమిగొని వాని తా
రుణ్యంబు వాని కిచ్చునది. ఎవ్వండు నీ వృద్ధాప్యంబు దా
ల్చు వాడ రాజ్యార్హుండును వంశవర్ధకుండును నగు” నని

తెల్పిన సంప్రమాదితచిత్తుడై దేవయానితోడం గూడి
యయాతి స్వపురంబున కేతెంచి యగ్రీనుతు యదువుం
గని శాపవృత్తాంతం బెఱుక పఱచి తన జరం గొని వాని
తారుణ్యం బిమ్మనిన నాతండు

శా॥ శాంతాహేయము దుర్వికారము దురా కంఠాతి మి

[శ్రీంబు హృ

చ్చింతామూలము పీనసజ్వరము పృస్వేద వృణాకంపన
శ్రాంతిస్ఫోటకయుక్తమీముదిమి వాంఛదాల్చి నానా

[సుఖో

పాత్రంబైన వయోనిధానమిది యయ్యా ప్రియమీ

[వచ్చునే

అనియెను. అటుపిమ్మట దుర్వాదుల కెఱిగింప వా
రును నగ్రజుతోఁబాటు నొడఁబడరైరి. తుట్టతుదకు గడ
గొట్టువాడగు పూరునిఁ జూచి “నాయనా! జనకున
కనుకూల ప్రవర్తకుడే పుత్రికుడు. నీవు జనకు నానతి
నెన్నుండును జవదాటి యెఱుంగవు. నీ యన్నలతెన్నున నన్న
వమానింపక నా జరాభారంబుగొని నీజవ్వనంపుఁ గలిమి నా
కిమ్ము” అనినంతన గురుభక్తిగుణాధారుండగు పూరుండు
వినయ విసమిత శిరస్కుండై నుదుట కేల్దోయిఁ గీల్చి
తమంతమాత్రుఁ బనికి నన్నింతగాఁ బ్రార్థింపవలయునే.

“క॥ మునివృత్తి డయ్యనేటికి

జనపాలక సుగతిగోరు సత్పురుషులకున్

దనుగన్న తండ్రి సెప్పిన

పనిఁజేసిన సుగతి గొంగు పసిఁడియగాడే”

ఇదే నా.యశావనంబు నైకొమ్ము. నీ వార్ధక్యము నా కిమ్మని కోరి వాని ముదిమి సమ్మదంబునఁ గొని తన జవ్వనంబు తండ్రి కొసంగె.

తదనంతర మా యయాతి యనేక వత్సరము లవని నిష్క్రంటకంబుగఁ బాలింపుచు సుఖోపఖోగంబులఁ దనివితీర ననుభవించి కృతాధ్వరశతుండై దిగంతవిశ్రాంత యశశ్చంద్రికల నెల్లెడల వ్యాపింపఁజేసె. కొన్నాళ్ళ కతఁడు రాజ్య విముఖుండై, యెల్లసుఖంబులు హేయంబులని రోసి, సుగుణ గణాలంకారుడైన పూరు జవ్వనంబు వాని కిచ్చి జరా శారంబు తాన దాల్చి సకలభూవలయంబునకుఁ గుమారు పూరు నభిషిక్తుఁ గావించె. పెండియు నతఁడు యదుప్రభృతులఁ బ్రత్యంత భూములకు రాజులంజేసి వైరాగ్యంబు బెంపున నీళ్ళరు నేకాంతభక్తిం గొల్చి జ్ఞానమార్గంబున ముక్తి కాంతాకర గ్రహణంబుసేసె.

అంబరీషుఁడు.

శా॥ సప్తద్వీప విశాలభూభరము దోస్తంభంబునందుంచి సం
ప్రాప్తశ్రీయుతుఁడై మహావిభవ సంపచ్చాతురింగల్లి దు
ర్యాప్తింజెందక వైష్ణవార్చనలమేరంగాలను న్బుచ్చుచున్
సుప్తింబొందకయొప్పె సద్గుణగరిష్ఠుం డంబరీషుం డీలన్”

కృతయుగంబునఁ బ్రతిష్ఠానపురమును బ్రధానముఁ

జేసికొని యంబరీషుడఁను చక్రవర్తి సప్తద్వీపంబుల నేక
భ్రాతృధిపత్యంబుగ నిర్వక్రవిక్రమంబున రాజ్యపాలనం బొ
నరించుచుండె. అతఁడు సత్యవ్రతాచరణుండును, సర్వభూత
దయాపరుండును, సకలశాస్త్రార్థకోవిదుండును, సర్వశాస్త్రవ
కుల భయంకరుండును, గోబ్రాహ్మణదైవభక్తియుతుండును
దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణదక్షుండునునై యొప్పుచుండె. వెండి
యు నతఁడు భూభాగ్యంబు లస్థిరంబని తలపోసి హరిపదచిం
తానక్తుండై సర్వజగంబును శ్రీహరి మయంబనియు నాతని
కంట వేఱొందుదైవంబులేడనియు నతనిఁ దెలిసి మనుటయే
జన్మకు సార్థకంబనియు, నాహారవిహారవ్యవహారంబుల నాత
ని నామస్మరణామృతపానముఁ జేయుచు నా సర్వేశ్వరు

నాత్మజూచుచు, సేవింపుచు నఖిలంబు మఱచియు మఱువక సంసారమునఁ గర్దమమృతాశవృత్తిఁ గడపుచుండె.

ఆపురుషవర్ష్యేఁడు మహామహిమాచితులగు మహర్షులఁ జెంతనిడుకొని వారలయనుమతి సరస్వతీ తటంబున ననే కాధ్వరంబుల విష్ణుప్రీతికరంబుగ నాచరించి యద్వితీయ విష్ణుభక్తుండై చిరయశం బొంది వినుతికెక్కె. కతిపయ దివంబుల కాతని కై హికభోగంబుల విరక్త జనించె. ఇంత వఱకుఁ బ్రీతిజనకంబులై భార్యపుత్రమిత్రబంధవాళియు, ధనకనకవస్తువాహ సంపత్తియు నిపుడంతగా వానికి రుచింప వయ్యె. ఇప్పుడా రాచతపసి యేకాంతంబున విపులభక్తి మనఃపద్మంబుల హరిపదసన్నుతులఁ బూజింపుచు సంసార సామరత్వంబు గ్రమ్మకరిమంబుగ విడనాడుచుండె. ఎట్టి మధుర పదార్థంబుల నైనఁ దినగఁ దినగఁ గలగతి నరుచి పుట్టక మానదుకదా!

అంత నొకనాఁ డాతఁడు గృహంబువీడి యెటకేనిఁ జని యేకాంతంబున నీశు భజింప నానందమి తన భార్యకుం దెలుప నాపెయు భర్తృసేవాపరతంత్రయై నాధునితోఁ గూడి రా సమకట్టుటయు, ఎంత గా పుణ్యరంపకు లిరువు రొక శుభదినంబున విప్రోత్తిములరావించి శాస్త్రాక్రతుంబుగఁ బుత్రుడగు విరూపాక్షునకుఁ బట్టాబుగట్టి “తండ్రీ! ప్రజలఁ గన్పబిడ్డల మాక్కిఁ జూచుచు ధగ్గుంబు దప్పక ధరణి నేలు

మని బుద్ధులఁ గఱపి వాసవృన్ధంబునఁ గాలంబు గడువనెంచి
యొక కాంతారంబు సొచ్చిరి. అచట వారొక వర్ణశాల
నిర్మించుకొని మహామునులచే వేదవేదాంగ పురాణేతిహాస
యుపనిషదర్థంబులవినుచు నొకనాఁడు “అనఘుతారా! వృతం
బులన్నిట నుత్తమోత్తమంబైన వృతం బెయ్యది సెలవిండ”
న వారలా రాజర్షితో విష్ణుప్రీతికరంబును సర్వాభీష్టదాయ
కంబును, బాపాటవీదవానలంబును నిఖిల జనానుష్టేయంబు
నునై యలరారు ద్వాదశీవృతం బొండు గలదని తెల్పిరి
ఆ నృపనత్తముం డద్దాని నొక వత్సరం బతిశయభక్తి నాచ
రించి వృతాంతంబగు కార్తీకమాసాంతంబున త్రిరాత్రోప
వాసంబు సలిపి కాళిందీజలంబులఁగృతస్నాతుడై మధువనం
బున మహాభిషేకవిధానంబున నచ్యుతు నభిషేకించి యో
గ్యంబులగు గంధాక్షుతల నర్పించి సుగంధమనుమంబులఁ
బూజించి తదనంతరంబు జందెగట్టుల కనేకవేల సవత్సరో
దానంబుల భూరిదక్షిణలతోడ నొనంగ. పిమ్మట నావుడమి
తేఁడు భూసురుల కిష్టాన్నంబుల నిడఁదలంచి ద్వాదశేదిసం
బున నద్భుత ప్రయత్నంబులఁ జేయించె. భూసురులెల్ల
గాహరింప నాసీనులైయున్నతటి సకల తాపసలోక భయం
కరుఁడును, బ్రభాకరప్రేతిమాన తేజోవిరాజితుఁడును, నిరం
తర యోగాభ్యాస నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడును నగు దుర్వాసమునీం
దుఁడట కేతెంచి “ఓ రాజా! నీ దాతృత్వము సకలాకాం

తంబులనిండి వెలుగొందుచుండె. నే నేకాదశి నువవసించి
యాకలిబాధ కోపలే కల్లాడుచుంటి” నను తక్షణంబే,
మహాత్మా! మహాప్రసాదము. భగదాగమంబున నా జ
న్మంబు తరించె. నా తపంబు పండె. దయసేయుండ” ని
యుచితాననం బిడి యర్ఘ్యపాద్యాదులఁ బూజించె. అంత
దూర్వాసుం “డిదె నే బోయి స్నానమాడి వచ్చెద” నని
యచ్చోటు వాసె. జనవిభుండు “నేడుగదా సుదినము.
నా యదృష్టవిశేషంబున నిమ్మహాత్ముఁ డిట కరుదెంచె”
నని మనంబునఁ బెల్లుబ్బుచుండె. బ్రాహ్మణులు భోజనములఁ
జేయక శాంతిముతో నెంతసేపా వేచియుండిరి. కాని
మునివచ్చు జాడయే కాన్పింపను. రాజు తటాలున లేచి
కటితటంబునకుఁ బటంబుఁ జుట్టి నిటలంబున కేల్గవ మొగి
డ్చి “ధరణిసురలారా! మునిచంద్రుఁడు జలంబులఁగుంకు
లిడఁజని యిందనుక రాడయ్యె. ద్వాదశిగడియలా దాటు
చున్నవి. పారణసేసిన నా పారుండు కోపించి శపించు.
అటులఁ జేయకుండునా వృతఫలంబు వమ్మగు. ముందు
నూయి వెనుక గోయియనునటుల ద్వందసంకటంబు దాప
రించె. మీరు ధర్మాధర్మవిచక్షణ దక్షులరు. ఇప్పట్టునఁ
గర్తవ్యం బెద్దియో యానతిండ”ని ప్రార్థించె. అంత వారలు
సకలశాస్త్రంబులఁ బరిశోధించి “భూపవర్యా! వెట్టిబాపఁ
డు నీటిలో మునిగిరాక నిన్ను మోసగించె.

“అ! ఐ! అతిథివోయి రామి నధిప యీ ద్వాదశి

పారణంబు మాన పాడిగాదు

తుమవకుంటగాదు గుమచుటయునుగాదు

సలిత భక్షణంబు సమ్మతంబు.”

అట్లాన నీ వ్రతంబు సెడదు. వెండియు సతిథి తిర
స్కారంబును గానేరదు” అన రాజేంద్రుం డిష్టకామ్యార్థ
సిద్ధికై జలపానంబు నేసె. విపులుగూడ సుఖపారణనేయ
మొదలిడిరి. జననాథుండు మాత్రము మునినాథుని రాక
కెదురుచూచుచుండె. మార్వాసుం డియ్యది మనంబున
నెటింగి సత్వరంబ చనుదెంచె. జనపతి “మహాత్మా! అను
గ్రహించి యశనంబు నాహరింపుఁ డ”న కోధవిస్ఫారితా
త్మ లగ్నికణంబులుమియ, భృగుటీతటం బల్లాడ నాసా
గ్రపుటంబు లదర నాకలి రెట్టించి కొట్టుమిట్టాడ “ఓరోరి
వృకకులపాంసనా! తుచ్ఛమతీ! నా కాతిథ్య మిచ్చి నా
కంటె ముందుగా భుజించి మావంటి మహర్షులఁ గొంచెపర
తువుగా. ఓరీ! భాగవతావరాధీ! నీ విట్లానరింతువని నే
నెన్నఁడును దలంచనైతి. చూచితిరా! వీని యైశ్వర్య మ
దాంధర్యము. వీడట విష్ణుభక్తుడట. మావంటి పెద్దల
నవమానింతువుగా. నీకు గాలంబు సమీపించె. కానిచో
నిట్టి యక్కమం బొనరించి నా యాగ్రహమునకు గుఱికావు
నీ మనంబున నన్నెవనిగాఁ దలంచితివో, నేనే నిక్కముగ

నలిగినచో నీ త్రిభువనంబుల నిన్నుఁ గాచువారెవ్వరు. ఇదె
మదీయ తీవ్ర కోపానలంబున కింధనం బయ్యెడవు చూడు”
మని పటపట పండ్లుకొఱుకుచు నట్టహాసంబున సేసి హుంక
రించి శిరంబుననుండి జట నొకదాని సమూలంబుగ నూడఁ
బెఱికి “ఇయ్యది ప్రళయకాలకాలునిపోల్కి నిస్సహరించు
గాత” మని నేలఁ బడవైచె.

అద్దానినుండి జనించి భూమ్యాకాశంబులఁ గప్పి నీల
మేఘంబుల నిరసించు దీర్ఘదేహంబుతో, నక్షియుగంబున
రాలు కాలానల సన్నిభంబులైన యగ్నికణంబులతోఁ
ద్రిభువన కబళనోత్సాహసూచకఘనవదనగహ్వరంబుతోఁ
గ్రకచపత్రప్రతిమాన నిశితకర్మకకరాళదంష్ట్రాభితోఁ నేల
బదగంబులును నింగి శిరంబును గల్గి హుమ్మని హుంకరించుచుఁ
దను మ్రింగఁ జూచు భయంకరమిత్తియగు కృత్తిఁజూచి
శీతజ్వరవీడితునిపోల్కి వడవడ వడంకుచు నెద్దియుఁ బాలు
వోవని మనంబుతో “శ్రీహరీ ! నీవు నన్నేమి చేసినను జింత
నొందఁగాని యీ విప్పు లిప్పుడే పారణంబునెఱుఁగెదవలి
డిరి. వారలు నా కిపు డొదవిన యాపదఁ జూచి యన్య
యంబుగ నశనంబుల విడిచెదరు. ఈ మహావరాధంబున
కాస్పదుండ నే నగుదు. ఓ దీనకరణ్య ! ఈ పారు లారగిం
చు నంతవఱకునై న నీకృత్తి నాపుము. అట్లుపైన నే నేమయి
ననుపరే చింతింప” నని పలుభంగులఁ బార్థివ దీనతప

రక్షాదక్షుండును భక్తవత్సలుండును నగు నాహారి తన భక్తుని మొఱతాలించి వేగమే సుదర్శనంబును రావించి మునిముచ్చు మోటుదనంబు మాన్పించుటకును దత్కల్పిత దుష్టకృత్తికా సంహరణంబు గావించుటకును నియోగించి “ఓ చక్రమా ! ఈ వెట్టితాపసి వేడబం బడగింపు మా” యని భూమికిం బనిచె. అది భయంకర మారణ యంత్రంబో యన భూమి కవతరించి యొకతృటిలోఁ గృత్తి నెత్తి మొత్తై. అంతటఁ దనివిననక దూర్వాను వెన్నంటి మంటగొల్పి తఱుముచుండె. పాపము దుర్వాసుఁడు ముందు చక్రము పిఱుండ నురగంబు సొచ్చు సారంగంబులోనికి దావాసలంబు చొరుచందంబున జక్రజ్వాల లాతని వెన్నాడ సైఫలేక మేరుగిరి గహ్వరంబుఁ జొఱఁ బోవుచున్నాఁడు. మ॥ భువిదూఱఁ భువిదూఱు నబ్ధి జొఱ నఁబుల్ జొచ్చును

[ద్వేగియై

దివిబ్రాకన్ దివిబ్రాకుదిక్కులకుఁబో దిగ్వీధులన్ బోవుఁజిక్కి వెనం గుంగినఁ గుంగు నిల్వనిలుచున్ గ్రీడింపఁ

[గ్రీడించు నొ

క్కవడిం దాపసు వెంటనంటిహరిచక్రంబునన్య దుర్వక్రమై

అంత నా పారుండు భీరుండై భూలోకమంతయుఁ

గలయం దిరిగె. కాని చక్రంబు మాన్పు వారెవరును గాన్పింపరైరి. ఎంతవారికైనను జేతులారఁ జేసికొన్నది యను

భవింపక తీరదుగదా ! అంత నొడలు వడంకుచు స్వేదమయం బయ్యె. నేల పదమానక తొట్టుపడుచుండె. చూపో పమి కనులు మూతవడుచుండె. మాటరాక నాలుక తడి యారుచుండె. గుండెలు దడదడ కొట్టుకొన వగర్చుచు నమరలోకంబునకుఁ బోయె.

అట దేవేంద్రుండు శచీసమేతుండై యఖిలామర మునిగణ సేవ్యమానుండై సువర్ణరత్నఖచితసుఫర్మాననా సీనుండై నిండు పేరొలగం బుండె. వృద్ధతాపసి కరకమలంబుల ముకుళించి “ఓ పాకశాసనా ! ఆపన్నుడ రక్షింపు మనుచు దీనవదనుండై మ్రోల నిల్చిన మౌని గాంచి “ఓహూ ! దుర్వాసా ! నీ కేమి యాపదగల్గె ! నీ వెనుక చక్కానలజ్వాలలేమి” అని డిగ్గున గద్దిచు డిగ్గి యంజలి పుటంబుల గదియించి “ఓ శ్రీమహావిష్ణుసుదర్శనమా ! ఇదే నా ప్రాణతులు గైకొనుము. ఓ శుద్ధసత్వమూర్తీ ! సారమేయంబేడ. స్వర్గలోకంబేడ. శ్రీమహావిష్ణుచక్రబాధమాన్మనా తరమా. వేటొకని శరణు చొరుము అన నిరాశాహతుండై యే లోకంబున కేగినను జక్రబాధ మాన్మనాతులేమి దురంతసంతాపపీడితుండై సత్యలోకంబునకుఁ బోయె.

అట విధాత వాణీయుతంబుగ నుభాసనాసీనుండై యుండ విన్నవోయిన మొగంబుతో, వాడి వత్తలయిన శరీరావయవములతోఁ గనుకొలంకులఁ బొంగి పొరలు దుఃఖా

శ్రువులతో “ఓ నలుమొగంబులదొరా! దైవభక్తులదూరిన
ఫలం బనుభవించుచుంటి. ఇంక ముందెన్నడిట్టి యజ్ఞానంపు
బనిసేయను. ఈ సెనుమంట లాపాదమస్తకంబు నన్నంటఁ
గాల్చుచున్నవి. ఈ బాధ భరింపనోప రక్షింపు” మని వేడ,
దూర్వాసా ! విష్ణుచక్రంబు మాన్ప సమర్థుం డీ విశ్వంబున
నెందైనం గలఁడే. మేమందఱ మాతని యడుగులకు మడుఁ
గు లొగ్గెదము. అదియుంగాక నే నాతని కడుపునం బుట్టిన
యర్భకుండను. తండ్రి శిక్షించువాని తనయుఁ డెందైన
రక్షింపఁజాలునే. కావున దక్షాధ్వరధ్వంసియగు శివుఁ బ్రా
ర్థింపుము. అతండు రక్షింప నోపునేమో యనె. అంత
మునుకండు నిరాశాహతచేతస్కుండై కైలాసంబున కరిగె.

అట రజితాద్రిపైఁ బార్వతీపరమేశ్వరులు ప్రముఖ
గణంబులు నల్లిశలఁబరివేష్టించ సిద్ధసాధ్యులు సేవింప విద్యా
ధరులు వినుతింప, గంధర్వులు గానంబుసేయ, రంభోర్వశీ
మేనకాద్యమరకాంతలు నృత్యంబు సలుప నప్పరసలు హార
తులీయ నిండుకొలుపుండఁ జింతాకాంతవదనంబుతో ముని
జాయంజని “ఓ శంకరా ! నిఖలాశ్రితజనవశంకరా ! రక్షిం
పుము రక్షింపుము” అనుచుఁబదంబుల కెఱఁగె. అంత నుమా
వల్లభుండు “నీ కేయావద వాటిల్లె” అనవుడు మునిపుంగ
వుండు “శివా” యని యుచ్చరించినంతఁ బ్రాణుల కుభయ
లోకమ్ముల శుభము లొనగూడునట. నీ ధవ్య నామస్మర

ణంబు గావింపుచు నీవే దిక్కుని నీ పదంబులకడ వ్రాలితి.
 ననుఁ బాలముంచినను నీళ్లముంచినను నీయదే భారము.
 చక్రబాధ సైవజాల” నని పదంబులఁ బట్టి విడువని మునిని
 గరంబున లేవనెత్తి “ అయ్యా ! ఆ పురాణపురుషుఁ బ్రతి
 ఘటంపఁ జాలువార లీ చతుర్దశభువనంబుల నొక్కరును
 లేరు. అతని శక్తి యద్భుతము. అతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. అతని
 చక్రం బెమర్కొన నసాధ్యము. వెండియు మాయుర్వర
 కభేదము. అతని భక్తులే నా భక్తులు, నా భక్తులే యతని
 భక్తులు. కావున నీవా శ్రీనివాసు చరణంబులు శరణంబు
 సొరుము” అని బుద్ధిగఱుప ముక్కోపియగు ముదుతాపసి
 వైకుంఠంబున కేగె.

ఆ పట్టణ మందన్ని భూతలంబు లన్యోన్యమైతిగల్గి
 సాత్త్వికాహారంబున జాడ్యజరామరణవర్జితమై, దివ్యజ్ఞాన
 సంపదఁ దేజరిలుచు, సచ్చిదానందమూర్తిమంతమై, యణి
 మాదిసిద్ధుల నొంది, తెల్లోక్యసంచారవిభవ సమ్మదంబునఁ
 దేలుచు, నవవిధభక్తిమార్గంబుల నహర్నిశంబుల నప్పరా
 త్పురు సేవింపుచుఁ దన్మయత్వంబున దేహంబులు మఱచి
 యుండు. అట్లు సర్వశోభాయమానంబై విరాజిలు నా పట్ట
 ణరాజంబు గాంచి యాత్మమెచ్చి ద్వారపాలకు గరుఁడుని
 తునుముతిఁ బడసి పరమహంసల బండ్రిండ్రి పహారాల
 తాటి యావల ననతిదూరంబున ననుపమానసుందర సౌఖా

వతంసంబునఁ గనత్కనకమణిమయ విచిత్రరత్నాలంకార
పరిశోభితంబై వెలుగొందు నొక యపూర్వసింహాసనంబున
శేషశయానుండై రమావధూటీ నేవిత పదకములుండైన శ్రీ
మన్నారాయణునిఁ గాంచి వాని పదసరోరుహంబుల వ్రాలి
ఉ॥ నీమహిమార్ణవంబు తుది నిక్కముగా నెఱుంగలేక నీ
పేమకు వచ్చు చామలకుఁగ్రించుఁడనంబున నెగ్గునేసితిన్
నా మఱివు సహింపుమట నారకుడైనమనంబులో భవ
న్నామము చింతఁజేసిన ననంత సుఖస్థితి నొందకుండునే॥

యని ప్రార్థించె. అంత శ్రీకాంతుండు “ఓమునిమ్మి
చ్చా! తపోనిధినని గర్వించి నిష్కారణంబుగ నా భక్తుని
బాధించితివి. అతఁడు నీ కేయెగ్గొనరించె. ఎవరికిఁగాని
పాపఫలం బనుభవింపక తీరునా?

ఆ॥ వె॥ నాకు మేలుగోర నా భక్తులకెగాని

భక్తజనుల కేను వరమగతియుఁ

భక్తులెందు జనిన బరతెంతు వెనువెంట

గోవు తెంటఁ దగులు కోడెభంగి॥

ఇప్పుడు నా చక్కంబు మరలింప నే నసమర్థుండ. అస్వ
తంతుండ. ఏలనన భక్తి లతాపాశంబులఁ దమ మనోగ్మ
హంబుల నను నా భక్తులు దృఢంబుగాఁ గట్టివైచిరి. వెండి
యు నాకును నా భక్తులకును భేద మిసుమంతయును లేదు.
వాచే నేను. నేనే వారు. కాన నీవా యంబరీషుని కడకేగి

యతనిఁ బ్రార్థింపుము. అతఁడు కరుణాళుండగుట నిన్నవ శ్యంబు రక్షించు” ననె. అంత సంయమి రయంబున మర్త్య లోకంబున కరిగి య య్యంబరీషుని పదకంజంబులపైబడి యెల్లెత్తి దుఃఖించుచు “ఓ భక్తాగ్రగణ్యా ! భాగవతాపరా ధినౌట నను భగవంతుఁడుం గూడఁ గరుణింపఁడయ్యె. నా బుద్ధి యజ్ఞానంబునఁ బూరి గఱచినది. ఎందఱెందఱి నో వేడితి. అందఱుంగూడ నోమందుడా గోవిందు భక్తు నెం దులకు మూరితి” వని మందలించిరి. కాని యొక్కఁడను గావరైరి” అని విలపించు మునిని లేవనెత్తి కన్నీరు దుడిచి చక్కఁబును

అ॥ విహిత ధర్మమందు విహరింతునేనిని

నిష్టమైన ద్రవ్యమిత్తునేని

ధరణిసురుఁడు నాకు దైవతం బగునేని

వీని కిప్పుడె సుఖము వెలయుఁగాక॥

అని ప్రార్థించి చక్రమును మరలించె. దూర్వా సుఁ డంబరీషుని నిశ్చలభక్తిఁ గొనియాడి వాని పంక్తిని సుఖపారణముఁజేసి యాశీర్వాదించి నిజావాసంబున కరిగె. దైవభక్తుల కసాధ్య విధాధరణి నెందైనఁ గలదే ?

రంతి దేవుడు.

మ॥ బలవంతంబగు నీరుపట్టున నిజప్రాణాంతమైయున్నచో
 నలయం డేమియువీనిహృద్భ్రమమునాయాసంబుభేదంబునా
 జలదానంబున మానుననుచుకా సర్వేశ్వరా ధీనుడై
 జలముంబోసెనురంతి దేవుడుదయంజండాలపాత్రంబునన్”

భృతవంశమునకుఁ గడగొట్టువాడగు సంకృతికి

గురుడు రంతిదేవుడు నాత్మజు లిరువురు గలిగిరి. అందు
 రంతిదేవుడు ధైర్యశౌర్యగాంభీర్యముల కిక్కియయ్యుఁ బర
 రాజ్యాపేక్షవీడి, యభిసవమారసుకుమారసుకుచిర గాత్రుం
 డయ్యు నేకపక్షివృత్తుండై, మహదైశ్వరసంపన్నుడయ్యుఁ
 బంకకలిత మీనంబువలె వాంఛాపరుండుగాక సర్వ
 జనమాన్యగుణగణాలంకారుడై యఖిలదిక్పటంబులఁ దన
 కీర్తిచంద్రికలు నెగడఁ బ్రజలఁ బాలించుచుండె. కొలది
 వత్సరంబుల కతడు తన రాజ్యసర్వస్వము దీనులకును, విక
 లాంగులకును, దేవాలయగృహారామ సత్ప్రతిష్ఠాకాది నిర్మా
 ణంబునకును వెచ్చించి దరిద్రదేవతామోహితుడై భార్యా
 యుతంబుగ సరణ్యములకుఁ జనె. అటులా భూపతి సతీసుతు
 లతోఁ బట్టణంబులఁ బల్లెల నసంబులఁ గుమ్మరుచు తుత్తి

పాసానివారణోపాయంబు గానక వరమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచు నతిదైన్యవృత్తి నలువది యెనిమిది దినంబు లలనుటించె. తుట్టతుద కొకనాఁడు మిగులడస్సి మూర్ఖపోవు సమయ మేతేర సచ్చోట నాజ్యపాయసపానీయంబు లచ్చెరువు దోప వారి కట్టెదుటఁ గానంబడె. అంత తేడు “ఓ దయాస్వరూపా! నీ కరుణామృత దృష్టి నిన్నాళ్ల కీదీనులపైఁ బ్రసరింపఁ జేసితివా? బిడ్డలఁ బోషించు భారము జనకునకుఁ గాక మఱి యేరికుండును. ఆహా! మూపై నీకెంతటిపేషు” అని పొగడుచు నుత్సాహంబున నారగింప నుద్యుక్తుడయ్యె.

అంతట శుష్కీభూత దేహుండగు నొక విప్రుఁ డాకటి బాధచే నకనక లాడుచు “ఓ కరుణామయా! మూడు దినంబులనుండి యాహారంబులేమి నెంతయు గాసిఁజెంది యుంటి. కావున శీఘ్రంబ నా తుదబాధ నడంపవే” యని జాలిగొలుపఁ బ్రార్థించె. తేని మనంబు గరగి హరి సమర్పణంబుగ నందర్థభాగ మా యతిథి కొనఁగె అతఁ డతి మోదంబున నవ్వరమాన్నంబు గుడిచి సంతృప్తి నేగె. రాజ చంద్రుఁ డతిథిపూజ గావించితి నని యమితోల్లాసంబున శేషాన్నం బాహరింప నాయత్తుడయ్యె.

ఇట్లుండ నొక చతుర్థజాతిపురుషుం డశనార్థియై వచ్చి “అయ్యా! నే నారుదినంబులనుండి యన్నంబెట్టిదో యెఱుంగక మిగులనొగిలియుంటి. నీ విప్పట్టున నన్నంబు బెట్ట

వేని నా ప్రాణంబు లీక్షణంబున నన్వీడిపోవును. కావునఁ బట్టెడన్నంబువెట్టి ప్రాణరక్షణ సుకృతంబు నొందుము” అనవుడు వాని పలుకుల కాదరంబు గదుర యా భూవిభుండు తచ్చేషంబునఁ గొంతభాగ మాతనికిడి పరిశృప్తుం గా వించి పంపె.

తదనంతర మవనీశుండు భుక్త శేష మాహరించ సంసిద్ధుడగు డొక మనజుండు శ్వాన సంచయంబుతో నరుదెంచి “ఓనదయహృదయా! నాకును వీనికినిఁ గొన్నాల్లనుండి యన్నంబులేక మిక్కిలిసుక్కి ప్రాణావశిష్టులమై యుంటిమి. మానవుడు తన యవస్థ నొరుల కెఱిగించి యెట్టులో తనయిక్కట్టు మూలముట్టుగఁ బాపుకొనగలడు. కాని యీ నోరులేని జంతువులట్లు తమ కష్టము లొరుల కెఱుక పరచుకొనఁ జాలవు. కాన మము గరుణాదృష్టి నీక్షింపవే” యని యా క్రిందనంబుఁజేసె. నృపాలుని మనంబున దయారసం బుబికి మిగిలిన యన్నంబంతయు నర్పించి మొక్కి సాగనంపె.

కౌరవా! ప్రభు రంతిదేవు నాదార్యము. అతఁడు నలువది యెనిమిది దినంబులనుండి దారాపుత్రులతో నన్నపానంబులు లేక నవయుచుండె. తుద కదృష్టవశంబున నొక నాఁడతని కవి యెట్టులో లభ్యమయ్యె. అతండవ్వానిఁ గుమవ. సంసిద్ధుండగునెడ నొక బ్రాహ్మణుండును వాని

వెన్న నొక శూద్రుండును, నా వల నొకకిరాతుఁడును నని
వార్యబుధుఁడై పీడితులై యరుదెంచిరి. ఆ పుణ్యమూర్తి
స్వార్థ పరాయణుఁడు గాక తన కీశ్వరుండిడిన పసిదంబుచే
నతిథుల నాదరించె. పాపము! ఇక నతఁడెట్లుబిడ్డలతో నార
గింప నేమున్నది. పరమేశ్వరుం డొసంగిన పవిత్రాంబువులే
కదా! అవి మాత్రము వారికి దక్కునను నాశ యేలున్నది.

అతఁ డీతూరి జలంబులనైన గోలి యసువుల నిలు
పుకొందమను నాశతో నుండ నొక ఛండాలుండాతని
మోల నిలిచి “ఓ ఆర్తత్రాణపరాయణా! నేను బంచమఁ
డను. లోకభీకరంబగు ప్రచండాతపంబునందూలి మార్గా
యాన క్షేత్రంబుచే విదాహం బెక్కుడై నాల్గు లోని కీడ్పు
కొని పోవుచున్నది. ఇంక నొక్క యడుగైన నావల నిడఁ
జాల. నీ జలకుండికలోని నలిలంబుల నొసంగి నాయుసురుల
నిలుపుము” అనుచు నతఁ డాతని మోలసాగిలబడె. కయ్య
ర్ద్రహృదయుఁడౌ నృపాలుఁ డాతని విషమస్థితిని స్వయముగ
నవలోకించి విచారంబుతో

ఉ॥ అన్నములేదు కొన్ని మధురాంబువు లున్నవి త్రావు
[మన్నర

మృన్న శరీర ధారులకు నాపదవచ్చిన వారి యాపదల్
గొన్ననమాన్చివారికి సుఖంబులు నేయుటకన్న నొందుమే

లున్నదె నాకు దిక్కు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడనుమ్ము

[పుల్కసా]

అనుచు మిక్కిలి డప్పింగొని మరణానందబయ్య నలయకుండు వీని హృద్భ్రమము నాయాన భేదంబులును నా జలదానంబున మానుగాక” యని తా సర్వేశ్వరాధీనుడై “ఇవే యీశ్వర ప్రసాదిత విమలపానీయములు. వీని గడుపాటఁ గొలిచి నీ ప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనుము” అని వాని ప్రాత్రంబున జలంబులఁబోసెను. శత్రుణంబు పరమాద్భుతంబుగ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాద్యమరు లత్యంతాంబుల దమిందె రంజితేవున కుపకృతిసేయ పానంబునఁ దలంచి స్వస్వరూపములతో నటఁ బ్రత్యక్ష మయిరి. వెండియు నా భూపాలుని నిశ్చూతత్వ పరిశోధనార్థమై తారూనిన వృష తాని రూపంబులెల్ల విష్ణుమాయగా నెఱిగించిరి. నరనాథుఁడమిత హర్షంబున గేల్దోయి గీలించి “ఓ పురాణపురుషులారా! నేడుగదా నా జన్మ చరితార్థంబయ్యె. నా జీవితంబు పవిత్రంబయ్యె. నా పాపపుంజంబులు పటాపంచలయ్యె. దేవాదిదేవు లరగు మీమాయ దెలియఁ గించిజ్ఞాడనగు నే నెంతవాడ. ఇట్లులగుట మీ యపారకృపామహిమ గాక వేఱున్నదే” యని సముచితాలాపంబుల భక్తి రసావేశుండై వాఱల నందఱు దనియించె. తదుపరి నా త్రిగుణాత్మక స్వరూపు లమితప్రీతి నాతని కాకలి నిద్రుజాజరామరణ

దులు లేకుండు నట్లమూల్య వరంబులొసంగి యంతర్హితము
లైరి.

ప్రజ్ఞాధురీణులగు వారొరులఁ జేసాచి యాచిం
పరు. ఏమన నల్పులు తాము కావించు స్వల్ప
కార్యంబుల ఘనంబుగ నెంచి కొండఁగ ఫలం బభిలషిం
తురు. కావుననే రంతిదేవుఁడు దేవదేవు నే వరంబులఁగోర
నత్సహింపఁడయ్యె. కాని యా యమలచరితు మనం బెల్ల
పు డంబుజోదరసాదారవిందచింతనాసక్తత నుష్పాంగుచుండు
ఆ క్షత్రియోత్తముండు జ్ఞానకుతారంబు గేలఁబూని ప్రకృతి
యను సాంద్రారణ్యంబులోని యరిషడ్వర్గంబులను మహా
వృక్షంబుల సమూలంబుగ ఛేదించి ముక్తిపథంబునకు భక్తి
యను రాజబాట నేర్పరుచుకొనియె. కొలది కాలంబున
కాతని యాంతరంగికభక్తి కెంతయు సంతసించి రమావల్ల
భుండు కనకరత్నఖచితంబైన విమానంబుఁ బుట్టెంచి సతీసు
తసమేతంబుగ మహావైభవంబుతో రంతిదేవునిఁ దన చేత
కుఁ దెండని నిలింపఁచుఖ్యుల నియమించె. వారల్లు భూమికి
డిగ్గి రంతిదేవు నాలుబిడ్డలతో నం దానీనునిం జేసి, పుష్ప
దామంబుల నలంకరించి దివ్యలోకంబునకుఁ గొనిపోయిరి.

దానంబులన్నిట నన్నదాన నమంబగు దానంబులేమ
అద్దాని మహిమ పొగడ నమరులకుంగూడ నలవికాదు. ఆ
కారణంబుననే మనదేశమునందలి జనులు తమ గృహంబు

లకు బంధుమిత్రులేకాక నూతన స్త్రీ పురుషు లెవ రకుచెం
చినను మహాభాగ్యంబుగ నెంచి వారిని భోజనాదికంబులచే
నాదరించుటయు, విశేషధన మన్నదానంబులకును, సంతర్ప
ణలకును వినియోగించుటయు నీనాటికిఁగూడ నాచారమై
యున్నది. ప్రపంచమం దన్ని ఖండములలో భరతఖండమన్న
దానమునకు సుప్రసిద్ధమేకదా !

వృ ధుఁ డు .

నీ॥ తలపోయ బ్రహ్మవిద్యాజనముల

కనయంబుఁ గింకరుండై నవాఁడు

నఖిల శరీరగుఁ డాప్త సుహృజ్జన

తానంద కరుడన నలరువాఁడు

సంసారఘనకర్మ సంగహేనులయాండు

సంగసంప్రీతుడై జరుగువాఁడు

దుర్మార్గ మనుజ సందోహంబునకు నుగ్ర

దండధరుండనఁ దసరువాఁడు

గీ॥ ప్రకృతి పురుషకావేశుడై పరఁగువాఁడు

భగవదవతారయుక్తుడై నెగడువాఁడు

నగుచు వర్తించు నమ్మోద మతిశయిల్ల

చారుతరమూర్తి వృధురాజ చక్రవర్తి॥

వ్వేనుండను సృష్టాలుండు దుష్టబుద్ధియై ఘోరదురి

తంబుల నాచరించుచు సాధుసజ్జనద్రోహ మొనరించుచుఁ

గరుణాశూన్యుడై ప్రజలఁ బలుబాములఁబెట్టుచుండ మును

లంద తాతని యెడఁగుపితులై తపోమహాగ్నిచేఁ బొలియిం

చిరి. అంత రాజ్యం బరాజకంబగు డా జనులు జారచోరాది
బాధల దినంబుల యుగంబులట్లఁ గడుపుచు నన్యోన్యహిం
సలఁ జెలంగుచు నస్వస్థచిత్తులై సత్ప్రభునిరాకకై నిరీక్షించు
చుండిరి. మహర్షు లీ దుర్భరస్థితిఁ బొడగాంచి తదుపశమనా
ర్థ మావేనుని కఠేబరంబు డాసి బాహుల మధించిన నారా
యణాంశంబునఁ బృథుయశుండగు నొక శిశు వుత్పన్నుండై
పృథుచక్రవర్తియనఁ బ్రఖ్యాతుడయ్యె. భూసురు లా రా
కొమరునకు మహదాశీర్వచనంబులఁ జేసిరి. అతఁ డుదయా
ద్రింబాడుచు బాలభాస్కరుని వడవున వెలుంగుచుఁ గొలది
వత్సరంబులకు యుక్తవయస్కుండయ్యె. అతని దక్షిణ కర
పల్లవంబున రమారమణీయ మనోహర లలితాయుధ చి
హ్నంబులును, సంఘ్రిల సమగ్రహాలంకర భాస్కర కులి
శర్వజ చాపసరోరుహశంఖరేఖలును విరాజిలఁ గని బ్రహ్మ
వాదులగు బ్రాహ్మణు లమితముదంబు నొందిరి. పౌరు లాత
ని సత్యశౌచశమదమాదుల కత్యంతానురక్తులై వానిఁ
బ్రభునిఁగాఁ జేసికొని మహానందభరితులైరి. వాని సుఖ
పాలనంబున గత కష్టంబుల నెల్లఁ గ్రమక్రమంబుగా విస్తృ
రింపుచుండిరి.

ఆ మహారాజు సముద్రునిభంగి గభీరచిత్తుడై వా
సవుబోలి శాలివాసహ్య ప్రతాప యుక్తుడై, పాహురీతి
నన్యదుస్పర్శనుండై, చారులపలన సకలప్రాణి బాహ్యంతర

కర్మంబులఁ దెలియుచు దూషణ భూషణంబుల నుదాహరింపఁ
పై ధర్మపథానువర్తియై, స్వపరభేద మావంశయుఁ కాటించ
క దోషుల దండించుచు, నిర్దోషుల ననుకంపఁ బోషింపఁ
బ్రజలయెడఁ దండివలెఁ బీఠిఁ బాలించుచుండఁ . ఆ వృద్ధీ
శుం డొకనాఁడు పేమ మణిమయ స్వందనంబెక్కి దిగ్విజ
యార్థ మరీచీరులపై దాడివెడల వా రుపాయంబున నుపాయ
నంబుల నర్పించి సఖ్యమొనర్చుకొనిరి. తక్కుంగల విరోధి
వర్గ గర్వతమనం బడగించి సఫలమనోరథుండయి స్వరా
జ్యంబున కేతెంచె.

ఇట్లు పెక్కిండ్లరిగినఁ బిదప నీరసయగు ధరిత్రీ యం
దన్నరహితులగు పృజలు శుష్కీభూత దేహులై నైవ్య
నిఁజేరి “ఓ సార్వభౌమా! తరుకోటరంబునఁ దగుల్కొన్న
యనలం బౌ వృక్షమును సమూలంబుగ దహించుమాడ్కి
మే మాహారహీనులమై కృష్ణపక్షేందుచందంబున క్షీణించి మృ
త్యువాతఁ బడనుంటిమి. కావునఁ గృపాయుత్తచిత్తుండవై
మమ్ములఁ గాపాడుమనీని కుయ్యడ సాగితి. అంత జనపతి
కోధారుణ నేత్రుండై కోదండం బెక్కుపెట్టి ప్రళయకాల
రుదుగినివలెఁ గన్పట్ట నిల గోరూపమునఁ బ్రకంఠించుచు
వ్యాధునిఁగాంచి భీతిబలచు హరిణకాబకంబుకైవడిఁ బరుతి
త్తుమండ నవనిపుఁడు ద్విగుణీకృత ప్రతాపంబుతో నట్టాని
వెన్నాడె. అంత మేదిని యనన్య శరణ్యయై విచారించుకొ

నామిళిత డోలాయమానమానసమై “ఓవైన్య! నీవు ధర్మ నిరతుడవు. వెండియు నావన్నరక్షకుడవు. అట్టి నీవు కామినియుఁ బాపరహితయునగు నను వధియింప నేల వెం దగులు చున్నాడవు. ధర్మతత్త్వజ్ఞులు సతీజనంబులు సావరా ధలయ్యు నవధ్యులని తెలియవా! అని యటలుండనిమ్ము. నే నీ ప్రజల నందఱు దృఢ శరీరంబుతో నాయందు నివసింపఁ జేసి యానపాత్రవలె వారల కాధారభూతనై యే యుపద్ర వంబునకును లోఁబడనీక సంరక్షించుచుంటిగదా? అట్టి ననుఁ గూల్చినచో నీభూజనంబుల జలంబులమునుఁగకుండ నెటులఁ గాపాడఁ జాలెదవు” అని వినమ్రయై పలికె. పుడమితేడు “ధరిత్రీ! నీవు హవిర్భాగంబుల నాహరించి ధాన్యాదికంబుల వృద్ధినొందింప కుంటివి. వెండియు గోరూప ధారిణివై కనవు మెసవుచు క్షీరంబుల నొనఁగక నీయందణగించు కొంటివి. అదియుఁగాక మున్ను నలువచేఁ గల్పింపఁబడిన యావధ బీ జంబుల నీయందిముడ్చుకొని వాని నివృద్ధియక మందమతి వై మదాజ్ఞోల్లంఘనంబొనర్చి కృతాపరాధవైతివి. ఇట్టి ని కృష్ణురాల వగుట నిన్ను నా తీవ్ర నారాచంబులఁ బోడిమిఁ దూలించి క్షుత్పిపాసా వీడితులగు దీనజనుల యార్తి నివర్తిం చెద. నీవు కామిని నంటివి. స్త్రీ పురుషులలో నెవ్వరేని భూ తదయా విరహితులై స్వకక్షి రక్షణమాత్ర) జీవిత చరిత్ర) యిరేని వారిని వధించుట పాతకంబు గానేరదు. ఓసీ! నీవు

కామిని వ్రైసను దుర్మద వగుచు మాయాగోగూపంబున ను
 సలిపారి పోజూచు చుటివి. అట్టి నిను ఖండఖండంబులుగఁ
 జీల్చి యోగమహిమ ప్రాణికోటి సముద్ధరించెద” అని మే
 ఘ గడ్డారవంబుప్పతిలఁ బలుకు చక్కోవర్తింజూచి పుడమి
 గడగడ వడంతుచు, మహాత్మా! తొల్లి రసాగత్తనైన నన్నా
 దివరాహమవై దయాతిరేకంబున నుద్ధరించితివి. అట్టి యు
 దకాగ్ర మందున్న నే ననెడి నావయందలి ప్రజాళి రక్షింపఁ
 బృథురూపధారివై జన్మమొందిన పురుషోత్తముండవు. నీ నీ
 సకల చరాచర సర్గంబు నిర్మించి ధర్మతత్పరుడవై తనరు
 నాదిదేవుడవు. అట్టి నీ చేష్టితంబులఁ దెలియ నలవియ
 గునా. ఓ పురాణపురుషా! నీ శరణంబుఁ జొచ్చి నమస్కరిం
 చుచున్నాను. నీ యుదగ్ర కోపంబుడిగి దయామతి నా మ
 నవి నాలింపుము. తొల్లి పరమేష్ఠిచే నిర్మింపఁ బడిన యోష
 ధీనిచయంబులెల్ల దుర్జనులును జంచలవృత్తులునునగు మాన
 వులచే నాహరింపఁబడి వారి దురితంబులు మేరమీరి మీ
 రలుడువమి నెల్లలోకంబులు దురంతవేదనా పరిపీడితంబు
 లయ్యె. అద్దాన నా శరీరాంగకములు కృశీభూతంబులై కృ
 తువు లనవరతము చేయఁబడమి పాపభూయిష్ఠంబైన
 మగిడి యధ్వరవృద్ధికై యశాషధుల మెనవితి. అవియెల్ల నా
 లో నిపుడు జీర్ణంబయ్యె. నీవు వాని వెలిగొనఁదలంతేని నను
 సమస్థలిఁ బొంపొందఁజేయుము. అంతట నొకవత్సంబును

ననురూప సుదోహనంబునుఁ గల్పించిన నీ యభీష్టంబులనెల్ల
నెరవేర్చెద" నని హృద్యంబుగఁ బలికె. అంత రాజముఖ్యుఁ
డమితామోదంబున

చ॥ మనువును దూడఁజేసి గరిమన్ నిజపాణితలంబు లీల దో
హనముగఁజేసి యందు సక లౌషధులం బిదికెంగ్ర

[మంబునన్

దనరగఁ దద్విధంబున ను దత్పృథువత్సలయైన భూమియం
దనయము వారువారును బ్రీయంబగు కోక్కెలునొంది

[రున్నతిన్॥

అంత నృపాలుం డెక్కువెట్టిన కార్యకంబునుఁ బ్రీతి
జ్ఞా పరిపాలనార్థ మచలరాజ శిఖరంబులపైఁ బ్రయోగించి
చూర్ణీభూతంబుఁ జేసి తత్ప్రదేశంబెల్ల సమతలంబుగ నొనర్చి
యచటఁ బల్లెలఁ బట్టణంబుల సత్కాలయ ఘోష వాజీవా
టుల నిర్మింప వివిధ జను లచ్చోట నివసింపుచు నవ్వైన్యుని
కీర్తి నినుమడింపఁజేసిరి.

అటులా రాజన్యహౌళి రాజ్యమవకృవికృమంబునఁ
బాలింపుచు సశ్వమేధ శత సంపూర్తిఁగావింప సంకల్పించి
బ్రహ్మవర్తంబున తెలయు మనుజ్జేత్రంబున సరస్వతీతటంబున
యజ్ఞశాలలు నిర్మించె. శతకృతుఁ డీ సమాచారంబుఁ దెలిసి
తత్కృతుకతంబున నమితఫలంబునొందునని కుపితుండై విఘ్న
మాసాదింప వేచియుండె. పరమ భాగవతోత్తముండైన

వృథుఁచక్కవర్తి యజనం బుపక్రమించె. త్రోణితలం బెల్లవదా
 ర్థంబుల నొత్సుక్యంబుగ నిడ, మహీజంబు లతిరుచిమంతం
 బులైన ఫలంబుల నొనఁగ నదీనదంబులు దధిక్షీరాజ్యతి
 క్కంబులఁ బ్రసహింప నముద్గంబులు హీరాది రత్నవిశే
 షంబుల నీయఁ, బర్వతంబులు భక్ష్యభోజ్య లేహ్యచోష్యం
 బులను జతుర్విధాన్నంబులఁ గురియుచుండె. ఇటులఁ బరిపూ
 ర్ణవిభవాభిరామంబుగ నేకోనశతాశ్వమేధంబులనన్నేధంబునఁ
 గావించె. అతఁడొనరించు నూతన యజ్ఞంబునకు యజ్ఞపతి
 యైన పుండరీకాక్షు మనుషూర్వకీంబుగ భజియించుచుండ
 నసూయావేశుండైన యమరవల్లభుం డంతరంగంబున రో
 షంబుపాటించి తురంగంబును దొంగిలించి చనుచుండె. అత్రి
 మహర్షి యశ్వంబుఁ గొనివను నిందునిఁ బోల్చి రాశా
 మరున కా యుదంతంబుఁ దెల్పి యద్దాని విడిపించుకొని
 రాజోత్సహించె. అతఁడు ధనుస్తాణీరంబులఁ దాల్చి నిలు
 నిలుమని యార్చి గుణధ్వనిఁ జేసి యతని సుత్రాముగా
 నెఱింగి సాయకంబులఁ బరపఁ జాలకుండె. అంత ఋషివృష
 భుండు “కుమాగా! ఇతఁడు యజ్ఞహంత. కావున వీని
 జయించి హయంబునుఁ గొనిరమ్ము ” అని హెచ్చరించె.
 రాజనందనుఁడు మృగరాట్కిశోరంబు మదేభంబుపై కురు
 కుమాడ్కి లంఘించి వ్రాలిన నతండు భీరుండై తదశ్వము
 ను విడిచి యంతర్హితుండయ్యె. మునీంద్రు లా రాకుమారు

నత్యద్భుత పరాక్రమంబున కచ్చెరువొంది యతనికి జితా
శ్వుండను సార్థకనామ ముంచిరి. నగభేది యంతబోక
మగిడి గాండాంధకారంబుఁ గల్పించి తస్మద్భయమున నగోచర
వర్తనుండై రత్నాలంకారశోభితంబైన యూపస్థంభమునకుఁ
గాంచనపాశబద్ధంబైన హయరాజంబును నన్యదుర్విలోకనం
బుగాఁగొని చనుచుండె. ఋషివ్రాతరుండగు నత్రిచేదెలుపఁ
బడి పృథువుమారుండు చెచ్చెరఁజని కపాలఖట్వాంగముల
ధరించి చను నిందునిఁ గాంచి నిల్వరింపలేక

ఉ॥ కృష్ణునినత్రిచేదెలుపఁగాబడి వైన్యతనూభవుండు రో
షమ్మునఁ దోక దొక్కిన భుజంగమ పుంగవుఁ బోలి

[యుగ్మిఁడై

యమ్మరిబోసినంగని సురాధిపుఁ డెప్పటియట్లఁ బాతె న
శ్వమ్మును రూపమున్విడిచి చాల తిరోహితుఁడై రయం

[బునక

లట్లు విడిచిన వాజింగొని మరలి పితృ యజ్ఞశాలకుం
జని యంతయు నివేదింప నశేంద్రిఁ డమరేంద్రునిపైఁ
నిశితశర సంధానంబు సేయ నుద్యమింప ఋత్విక్కులు
“భూపకుల లలామా ! మఖంబుల వేదచోదితంబులగు పశు
బంధనాది హింసలేకాని దీక్షితుండైన వాఁడన్యహింసలఁ
జేయఁ బాడిగాదు. కాన నీవిపు డింద్రవధోద్యోగంబువనం
హరింపుము. మేమా పాకశాసనునిట కాహ్వనించి యనలశి

భాకలాపమున కాపాతి గావించుము. అంత నతఁడు విగత
వీర్యుండై చెడు” నని సృక్కువంబులఁ బూని పేర్వేర నగ్ను
ల వేల్పుచుండ! నాసమయంబునఁ బితామహుం డరుడెంచి
“హవిర్యోక్తయు, యజ్ఞేశ్వరుండునగు నిందుఁడధ్వరవిధ్వంస
నేచ్చ ధర్మవ్యతిరిక్త కృత్యంబుల నల్పినను ప్రతీకారంబు
సేయఁజనదు. పృథుకీర్తి యుతుండవగు నో రాజా! నీకు నే
కోనశతాధ్వర ప్రయోగంబుసిద్ధించుఁగాక. వెండియు మోక్ష
ధర్మంబుల నెఱింగిన నీవు యాగంబులఁ జేయ నెంచుట చం
పక పుష్పమునకుఁ జేవురురంగు వేయుటకాదె” యనె. అం
త వాణిశు వచనంబుల నాదరించి దివిజేంద్రునిపైఁ గ్రోధ
ముడిగె. అవల నవబృథానంతరమున

చ॥ సురుచిరలబ్ధ దక్షిణల సొంపునబొంపిరిపోయి భూసురుల్
వరుసనుబెక్కు దీపన లవారణ నిచ్చిరి సర్వదేవతల్
భరితముద్రతరంగములఁ బాయనివేడ్కవరంబులిచ్చిరా
సరవరుండైన వైస్యనకు నందితకీర్తికిఁ బుణ్యమూర్తికి॥”

ఆ సమయంబున దేవాది దేవుండైన సర్వేశుండింద్ర
సమేతుండై వచ్చి “ఓ పుణ్యచరితా! ఈతఁ డొనర్చిన మ
హాపరాధంబునకు క్షమాపణ వేడుకొనుచున్నాడు. వీనిని
సైరింపుము. వెండియు నీవర్థకామంబుల నాసింపక విప్రాను
మతంబున సత్పథానువృత్తిఁ జరించితివి. నీ నిశ్చలభక్తి కేనెం
తయుఁ బ్రీతుండనైతి. నీ యిచ్చవచ్చిన వరంబొందు వేడు

ము" అను నమృతోపమానములగు వచనములు వీనులఁ బడ నమందానంద కందళితహృదయారవిందుండై పదంబుల వ్రాలి యమ్మునీంద్ర దుర్లభ సందర్శ నానందంబున రోష హర్షణ మెసఁగ గద్గదకంఠుడై

చ॥ ఘనమగు దేవ యీవరమె కాదు మహాత్ముక వాగ్వినిర్గతం బనఁదగు తావకీన చరణాంబుజ చారుమరందరూపమై తనరిన కీర్తియున్ విని ముదంబును బొందగలేనిమోక్షమై నను మదిఁ గోరనొల్ల నఘనాశర మేశసరోజలోచనా॥"

కావున నోదేవా! నీ యశంబు వినుటకు దశసహస్ర వీనులను నిను వినుతించుటకు శత సహస్ర జిహ్వలను నొ సంగుము" అని సమ్మదిత హృదయుండై పల్కిన పృథుసా ర్వభాముఁ గరుణాదృష్టిస్వీక్షించి "నాయెడ నీకిట్టి నిర్మలభక్తి గల్గు కతన మహామోహితంబైన భవార్ణవంబు నవవీల దరింతువుగాక" అని ప్రియంబునఁబల్కి హరిహరితో నంత ధానుడయ్యె. అంత నందరానందంబునఁ దమ మందిరంబుల కరిగిరి.

భూవిభుం డర్చియను పతివ్రతా తిలకంబునందు నే వురు పుత్రులఁ బడసి చిరకాలము పోజలఁ బాలించి యొక నాడతని వార్ధక్య ముపలక్షించి రాజ్య మగ్నినుతుండగు విజయాశ్వన కర్పించి తాను ప్రియాంగనా సమేతంబుగఁ వనంబున కరిగె.

అట్లు చని ననత్కుమా రాదేశమున బ్రహ్మవిద్య నంది యోగమార్గవిధిఁ బరిపూర్ణభక్తి వొడమి సాయుజ్యంబుఁ జెందఁ బ్రాణ వాయులఁ బంచ భూతంబులం దైక్యంబుఁ జేసె. అంత నతికరుణకుంబున ననుకూలవతి యగు నతని సతి యర్చి సహగమన మొనర్చి దేవతలు స్తుతింప నాధుని తో త్రిదివమున కేగె.

ప ర శు రా ము ఁ డు .

మ॥ పశ్యయాగ్నిచ్చటభంగిఁగుంభివిదళింపం బారుసింహాకృతిన్ బెలుచన్ రాముఁడిలేశు వెంటనడచెన్ బృధ్వీతలంబెల్ల నా కులమైక్రంగఁగుతారియైకవచియై కోదండియై కాండియై ఛలియై సాహసియై మృగాజిన మనోజ్ఞశ్రేణియైతూణియై

ప్రమపావనంబగు భాగీరథీ తటంబునఁ గన్యాకుబ్జ మను పట్టణం బొందుగలదు. అద్దాని కధినాథుండు గంగాంబుల నొక్కనూరు పుక్కిటఁ బెట్టుకొన్న జహ్ను మునీశ్వరుండు. అతని వంశజులలోఁ గడఁ గొట్టువాడగు గాధిరాజునకు సత్యవతియను కుమారిలలామంబు గలదు. ఆమె వినా హేమాచిత వయస్కురాలయి నిండు జన్మమునఁ దేజరిలు

చుండఁ బకనాటి పాతఁకాలమునఁ దపః ప్రభావిభాసమా నుండగు ఋచీకుండను ముని మండల మండను డా మండలే శ్వరు నిండుకొలుపున కేతెంచె. ధరాధినాథుఁ డమ్ముని నాథు నర్ఘ్యపాద్యాది పూజల భక్తిగౌరవంబు లొప్పారఁ బూజించి యాతిథేయ సత్కారము లొనర్చె. తపసి మిన్న యారాకన్నె యందచందంబుల మున్నె విన్నవాడగు డారా సుతఁ దనకిచ్చి వివాహంబు నేయుమని భూకాంతుఁ బ్రార్థించె. తన పుత్రికా రత్నంబున కాతఁడు తగిన వరుఁడు కాఁడని యెంచి ముని నెదిరించి వాక్కిచ్చుటకు సంకోచించి “ఓ మునికులచంద్రమా! మా యిటివడుచుల నెవండు పరిణయంబాడు నాతండు మద్వంశాచారానుసారంబుగఁ దెల్లని నవకంఘ్ర మేనులును నల్లని చెవులునుం గల సహస్ర హయం బుల నుంకువగ నీయవలయు. ఇద్దాని నీ వాచరింతువేని నా యాత్మజను నీకిచ్చి పెండ్లి నేతునని వాగ్దానంబు నేసె. ఋచీ కుండు రయంబున వరుఁడునిసాలి కరిగి తల్లక్షణంబులుగల వాజులఁగొనివచ్చి రాజునకిచ్చి సత్యవతినిఁ బాణిగ్రహణంబు నేసికొనియె.

భృగు మహర్షి తనపుత్రుండంత తడయట కేమి కతంబని చింతించి యంతరదృష్టి సర్వంబు నెఱింగి రయంబు నఁ బయనంబై యొక దినంబునకే యప్పట్టణంబునఁ బ్రవేశించి వియ్యంకునిచే సపర్యలనంది విద్వజ్జనుల మ్రోలఁ

దత్వార్థంబుల నుపన్యసించుచున్న తనయు సతీసమేతంబుగ
రా నాజ్ఞాపించిచనె. ప్రిత్యాజ్ఞ మాళిదాల్చి ఋచీకుం డట్ల
ప్రియాన్వితంబుగఁ బయనబయ్యె. పాప మా రాజదంపతు
లమిశ దుఃఖ మపనయించుకొని కూతునకును జామాతకు
ను వివిధాంబరాభరణంబు లొసంగి దీవించి వీడ్కొల్పిరి,
అత నా వధూవరు లతిరయంబున స్వాశ్రమంబు సేరి వృ
ద్ధులగు ముని దంపతుల సమితభక్తి సేవింపుచు నుఖంబుగఁ
గాలంబు గడపుచుండిరి.

కడుంగడు గారవంబునఁ జెంచిన సత్యవతి నెడఁబాసి
చాలకాలంబు గూడ గాధి దంపతు లాశ్రమజావలోకనాయత్త
కొత్తూహలమానసులై జామాత్య నాశ్రమంబున కరుదె
చిరి. ఆ సమయంబున సత్యవతి ప్రాణనాథు వజ్రంజేరి
“నాథా! పుత్రసౌఖ్యముకంటె మేలొం డీ ప్రపంచమునలేదు
కదా ! అట్టి సౌఖ్యంబున కింతదనుక యే నోచుకొననైతి”
నని నిరుత్సాహయైయున్న భార్య నూరార్చి “ప్రియా !
నీ వింతమాత్రంబున కింత వంతం గూరనేల. నీ యీస్పితా
ర్థవ్యాప్తికే నొండు చరువు నిర్మింతు. అద్దానఁ గులవర్థకుఁ
డగు కొమరుఁ డుదయించు. ఇంక నేదేని మఱియొకదానిఁ
గోరుకొమ్మిచ్చెద” నన మునివతంసా ! మా యమ్మ యీ
వజ్రకు నన్నే కొమరునిగను కూతునిగను జూచుకొని యీ
నందించు. నీ చెట్టవట్టి యిట కేతెంచు డివ్వు డాభాగ్యం

బును నామెకుఁ గొఱంతయయ్యె. పుత్రులులేమి మా
తల్లియుఁ బెల్లు దురపిల్లుచున్నది. ఆమె సంతానంబువడయు
నుపాయం బానతీయఁగదే” యని ప్రార్థించిన నా ముని
పుంగవుండు సంతసించి రెండు చరువులు నిర్మించి తత్ప్రభా
వంబులు వేర్వేఱ నడివి వాని నుపయోగింపుడని యాతఁడు
స్నానార్థం బరిగె. ఆ చరువు లుపయోగించునపుడు ప్రమా
దవశంబునఁ గూఁతు చరువు తల్లియుఁ దల్లి చరువుకూఁతు
రును నుపయోగించిరి. అంతఁ గొంతకాలంబున కా తల్లివిడ్డ
లిరువు సంతర్వత్సులయిరి.

ఒకనాఁడు ఋచీకుం డాత్మపత్ని సవలోకించి యా
మె యాననంబున సత్త్వంబునకు మాఱొకింత కూరత్వంబు
వాడగట్టుటకు శంకించి శత్రుణ మంతర్వీక్షణ కళామహత్వం
బున “సతీ ! నీకుఁ గూరకర్మండును మహాబలుండునునగు
సుతుం డుదయించు. నీ జననికి బ్రహ్మతేజండును దపో
ధనుండునునగు వాఁడు జన్మించు” ననె.

సత్యవతి యుల్లంబు తల్లడిల్ల “వల్లభా! బ్రహ్మతేజో
విభాషితులరగు మీకుఁ గూరకర్మండుదయింప నోర్వఁ
జాల. నన్నుగ్రహింపఁగదే” యని వేడిన నాతఁడు “కా
నిమ్ము నీ పుత్రునకు లేకుండ ననుగ్రహింతు. నీ పౌత్రుని
యందుఁ దప్పక యావహిల్లు” నని వచించె. అంత సత్య
వతికిఁ దపోనిరతుండును దాంతుండును శాంతుండునునగు

జమదగ్ని గలిగె. గాధిపత్నికి బ్రహ్మర్షి సదృశుండగు విశ్వామిత్రుండు పుట్టె. జమదగ్ని రేణుకను వివాహమాడి తొల్త వసుమన్వాదులను గడపట లోకోత్తరుండును నారాయణాంశ సంభూతుండునునగు పరశురామునిఁ బడసెను.

జగంబున భూతహింసయు, నాస్తిక్యంబును, సాధుసజ్జనపీడయు, మెండగునపుడెల్ల దుష్టులఁ బరిమార్చి శిష్టులఁ గావఁ దానవతరింతునను భగవద్వాక్యానుసరణంబున నాదేవదేవుండు లోకోపకారార్థ మిట్లావిర్భవించె. అతఁడు దినదినప్రవర్ధమానుడగుచు నెల్ల వేదశాస్త్రంబులనేర్చి యుక్తవయస్కుండయ్యె. విశ్వామిత్రుండు రాజధర్మంబుమాని తపోబలంబునఁ బ్రహ్మర్షియగుటకుఁ బ్రయత్నించె.

ఒకనాఁటి ప్రాతఃకాలంబున జమదగ్ని భార్య రేణుక జలంబులఁ దేరఁ బాత్రగొని నదికేగె. అచటఁ జిత్రరథుఁడను గంధర్వుండు బ్రయాంగనావాతముతోనుత్సాహంబున జలకేళి సల్పుచుండె. ఆ వినోదదర్శనోత్సుకత్వంబున నామె పరవశత్వంబు నొంది యట కొంతతడవు మసలి గృహంబున కేతెంచె. తపస్వి జనాగ్రిగణ్ముండైన జమదగ్ని యా యుదంత మంతగంగమునఁ దెలిసి “ఓసీ! జలంబులకేగి యింత జాగ్రాసరించితేమి? యన నామె భయంబున మారువల్కుతుండె. అంత మునిసింహుం డలిగి “తనయులారా ! ఈమె చిత్తం బన్యధాప్రవర్తించునట్లు తోచెడిని. తిమ్మ

అ మీ పె శిరంబును దెగవేయుడని వారల కాజ్ఞాపించె. వారు మాతృవధ మహాపాతకంబని యద్దాని కంగీకరింపరైరి తుదకు గనిష్టుడగు పరశురాముఁ జూచి “రామా! దోషురాలగు నీ జననిఁ గడదేర్చుమని నీ యగ్రజన్ముల కానవెట్టవారలు నా వచనంబులఁ దోసిపుచ్చిరి. నీవైన నా యాజ్ఞబాలింపు మనవుడు “తండీ! లోకంబునఁ బితృవాక్య పరిపాలనంబుకంటె వేఱొండు ధర్మంబుగలదా” యన ముని లోకభాస్కరుండు తన యాజ్ఞోల్లంఘన మొనర్చిన కుమారుల నెల్లరఁ బక్షులగుడని శపించి, పరశురామునిఁ జూచి నీ జననిజంపుమన పితృవాక్యపరిపాలనాధురీణుడగు రాముఁడు గండ్రగొడ్డట నొక్క వేటైనఁ దల్లిశిరంబుఁ దెగవేసె. జనకుఁ డమితాహ్లాదంబున సుతు నక్కున గదియించి “కుమారా! నీవే క్కప్పుఁ గొమరుడవు. నీ యిచ్చవచ్చిన వరంబు గోరుకొమ్మిచ్చెద” ననుటయె తడవుగా రాముఁడు జనకున కెఱిగి, “తండీ! నా మాతను బునర్జీవితగను, భ్రాతల శాప విముక్తులుగను జేయుమనియు మాతృవధా సంజనిత పాతకంబు దన్నంటకుండఁ జేయుమనియుఁ గోర ముని తనయు నగ్గించి వాని ననుగ్రహించె.

ఆ కాలంబున హైహయాధీశ్వరుండగు కార్తవీర్యార్జనుండు దత్తాత్రేయు నుపాసించి వైరివిజయంబును బాహు సహస్రింబును వరంబులుగాఁ బడసి యేడుదీవుల నిరం

కుశంబుగఁ బాలింపుచు గగన విలసిత దినమణి భాతి భాసి
 ల్లుచుండె. అతఁ డొకనాఁడంగనామణులఁ గూడి రేవా నది
 యందు జలక్రీడ లానందంబుగఁ జేయుచుండ నా భీరవని
 తల కా యగాధ జలంబులఁ గాఘ్లానకుండు పెరింగి తన
 సహస్ర బాహువులతో నా జలంబుల నరికట్టె. అంత నా
 ప్రవాహం బతిరభనంబున వెనుదిరిగి సరిత్తటంబున విడిసిన
 లంకేశ్వరు శిబిరంబు ముంచివైచె. అంతఁ బోక శంభు పద
 పూజా నిరతుండగు రావణుని పూజా విధానంబున కంతరా
 యంబు గల్పించె. అద్దాస లోకవిద్రావణుండగు రావణుం
 డు మండిపడి “ఇట్లానర్చిన యద్దురాత్ము సంతకు మందిరం
 బున కంపకంబు వెట్టెద” నని యట్టహాసంబుతో బయలు
 వెడలె. హైహయండు సవత్సీ యుతంబుగఁ దెలిసీటి జల్లు
 లాడి సంతృప్తుడై ధౌతవస్త్రంబులఁదాల్చి పట్టణోన్ముఖుం
 డయ్యె. మనుజాశనుండు వానిని మార్గంబున నిరోధింప స
 హస్రబాహుండు వింశతిబాహు నొక త్సుద్ర కీటకంబుగ
 నెంచి కరచరణంబుల బంధించి కొనితెచ్చి కారాగార నిబ
 ధ్ధఁ గావించె. కొన్నాళ్ల కా దనుజేందు ప్రజనకుండగు పుల
 స్త్వం డరుడెంచి యర్జనునిచే సపర్యలసంది రావణు బంధ
 విముక్తుఁ గావించుకొని పోయెను.

అట్టి నిరుపమాన బాహుబల సమగ్నిడైన
 కార్తవీర్యార్జనుఁ డొకనాఁడు నిడుపేరోలగంబుండ న

నటుం డశనార్థియై రా నతండు గిర్యరణ్యముల విడిచివుచ్చె.
 అట్లాతం డాహరించుతటి నందు మిత్రావరుణ నందను నా
 శ్రీమంబున కాశ్రయంబైన కాననంబతఁడు లేని సమయం
 బున సమసినఁ గనలి సత్యంబు నారసి సహస్రబా
 హునికడ కేగి “ రాజా ! మదాశ్రమ ప్రింతారణ్యము
 పరిహరింపక గహన సామాన్యబుద్ధి గాల్పించితివి. కావున
 నీ బాహులు పరశురాముండు పడఁగూల్పుత” మని శపిం
 చె. అంత నతఁ డత్యంత భేద హృదయుడై ధర్మకార్యంబు
 లఁ జేయుచు దినంబుల గడపుచుండె. ఇదియ కారణంబుగ
 వాని కవినీతులైన పుత్తులనేకులు గల్గిరి. వారొక దినంబు
 న జమదగ్నియుఁ బరశు రాముండును నాశ్రమంబున లేని
 వేళ కానఁ జూచి కామధేనువును సవత్సంబుగ బంధించి
 తమ గృహంబునకుఁ గొనిపోయిరి. కాని తేని కావృత్తాంత
 మావంతయుఁ దెలియదు. జమదగ్ని పర్ణశాలఁ బ్రవేశించి
 మొదవు గన్నడమి విచార నిమగ్నుడై పాలుపోవని మనం
 బున నొకచోఁ బరితపించుచుఁ గూరుచుండె. ఆ తరుణము
 వకే భృగురాముండు సోదరులతోఁ జనుదెంచి కన్నతండ్రి
 విన్నబోవుట కన్నులారఁ గాంచి జనని వలన సమాచారం
 బెఱింగి మహిమృతీపురంబు సొచ్చి కార్తవీర్యార్జునునిపై గ
 విసెను. శాత్రువ దుర్జయుండగు నర్జునుండును బటుతర నిశిత
 మార్గణంబుల నా బాపనిపైఁ గురిపించిన

మ॥ ధరణీదేవుడురాముడాధ్యుడుజగద్ధానుష్కరత్నంబుడు
ష్కరచాపంబొకటెక్కుజెట్టి శరముల్ సంధించిపెల్లెసి భూ
వరు కోదండము లొక్కచూడ్కిఁ దునిమెన్ వాఁడం
[తటన్ బోకవే

తరువుల్ టువ్వకుతారధారనటకెన్ దద్బాహుసందోహముల్
అట్లువాని నాజినిర్జించి కామధేనువును వత్సయుతంబుగ
గొంపోయి హాయినుండె.

ఒకనాఁడు వరశురాముఁడు భ్రాతలతోఁ గూడి సమి
త్కుశ పత్రపుష్ప ఫలంబులఁ గొనిరా పరిసరారణ్య భూ
ముల కరిగె. మునిపత్ని నీరంబులఁ దెచ్చుటకై హృదంబున
కేగె. అత్తటి జమదగ్ని కృతస్నాతుడై కృష్ణాజినంబునఁబ్ర
శాంతవృత్తి నిమిలిత నేతుండై ప్రాణమనోబుద్ధి పంచేం
దియ వ్యాపార మరికట్టి జాగరణాది స్థానత్రయంబు దాఁ
టి సర్వేశ్వరు నాత్మ నిర్వి నిరుపమ నిశ్చల ధ్యాన తత్పర
తనుండె. అట్టియెడ నర్జునాత్మజు లందొక్కరుఁడు బెడిదం
పుటడిదంబుగొని పడిలంబుగ సదనంబుఁ జొచ్చి ముని కుత్తు
క నుత్తరించి చనె. రేణుక జలఘటంబుతోఁ బర్ణశాలలో
వడుగిడ నా ప్రదేశమందొక్కడ శిరంబును వేటొక్కడ
మొండెంబును విడబడి చిమ్మనగోవిలోని వసంతమట్లు రుక్మ
ధీవలకు సంతత ధారగాఁ బ్రవహించుచుండె. సావ ఘా
సాధ్వీలామ ప్రాణేశ్వరు నాకస్మిక జలవన్నరణంబున

మిక్కుటంబగు వగలఁ బొగలుచుండె. అంతఁ గొంత తడవు న కన్నలతో రాముడేతేర నా ప్రదేశ మంతయు నార్త నాదముతో మారు మోయుచుండె. భృగుపత్ని “రామా! భార్గవరామా! ఎవ్వరింట లేకుంటచూచి రాజులు తపస్స మాధియందున్న నీ జనకుఁ బొదివిచంపి”రని ముయ్యేడుమారులు గుండెలు మోదుకొంచు విలపించె. అంత పరశురాముడు “అగ్గిజలారా! మీరు విచారంబుడిగి పితరుని కళే బరంబు నొక్కడ భద్రుఁబుగఁ గాపాడుడు. నిరపరాధు, నిశ్చల సమాధి నిర్మగ్ను మజ్జనకుఁ బిలుకుమార్చిన యా తులువల నా కుతారధార కెరజేసి వెండియు బహు భోగ పరాయణులును, సాధుసజ్జన హింసకులును నగు బాహుజుల నెల్లరఁబరిమార్చి వారిరక్తంబులచేఁ బైతృకతర్పణంబు గా వింతు”నని శపథంబుఁ జేసె. అఖండ తపస్సముపార్జితంబైన పరశువు భుజంబున ధరించి సాక్షాచ్ఛివునివలె మహిష్మతీ పురంబు సాచ్చి పురద్వారంబున నిల్చె. అట్లు నిల్చిన పరాక్రమ విక్రముండగు రామునిఁగని సైన్యాధిపతులు పదియేడ క్షౌఘిణులతో నెదురువచ్చి నేల వడంకునటుల నట్టహాసంబుగ నార్పుచు, గర్జ కఠోరంబుగ ధనుష్ఠంకారంబులఁ జేయుచు, బ్రాసపట్టినతోమర భిండి వాలంబులచే నవ్విప్పు నొప్పించిన నా యవని సురుఁడు ప్రళయ సమయ సమవర్తి భంగిఁ గోధా రుణ నేత్తుండై శత్రుకంఠవిలుంతన సమర్థం

బగు కుతారంబు సారించి తొల్కరిపట్టునఁ బచ్చిక పట్టుల
వృద్ధిజేయఁ దుప్పలం గొట్టు నేద్యగాని కైవడినెల్ల యెడలఁ
ఞానయై భట సందోహంబులఁ జించి చెండాడె. అయ్యెడ
రథంబులు శిథిలంబు లయ్యె. తురంగంబులు నిరంగంబు
లయ్యె. అర్జనుఁడు సైన్యవినాశనమున విచారంబును, బాప
ని యకుంతిత దోర్బలంబున కచ్చెరువును దోప జయరేఖా
ధాముండగు రాము నొక్కవడిఁ దాఁకె. పరశురాముఁడొక
తృటిలోఁ గార్తవీర్యనిర్వీర్యుఁ గావించి యరదంబుపై కురికి
వాని శిరంబుఁ బరశుధారాహతినిలఁద్రెళ్లనేసె అతనిపుత్రు
లొక్కుమ్మడి నతిరభనంబునఁ జుట్టముట్ట వారల నేలఁబెట్టి
కాల మట్టి గిట్టఁజేసె. అతని సతులు స్త్రీవధ యేడజేయునో
యని యాకర్షింపనంబులఁ గూడఁ గట్టిపెట్టిరి. పౌరు లా రా
ద్రముూర్తిఁ జూడజాలక పంచల నొదిగియుండిరి. జామ
దగ్ని నిర్మానుష్యంబైన యా పట్టణ రాజవీధుల నవర
రుద్రుఁడోయన నేగుచుండ నొక్కరుంగూడ నతని మొగం
బును చేరిజూడ నోడిరి.

తదనంతర మా రాముఁ డుత్తరదిశ కేగి పులింద
ప్రాగ్జోతిష శబర తురుష్కు మాళవాది భూపతుల వంశం
బుల నిర్వంశంబులఁ జేసె. ప్రాగ్దిశ నంగ, వంగ,
కళింగ కాశ్మీరాది నృపాలురఁ గూకటి వేళ్లతోఁ గూల్చి
వైచె. దక్షిణదిశకుఁబోయి యవంతి, సారాస్వతి నేలదొరలు

నేల దొరలఁజేసె. పశ్చిమదిశ కరిగి మరుదేశ, బర్బరశైరీ
 షకావసీనాథుల సతుల సనాథలఁగావించె. అంతఁ బోక శ్రు
 త్రియు లెచటనైన నజీవులయి దాగియుండిరేమో యని
 యెల్లెడల వెదకి వెదకి యిర్వచోక్కమారు ప్రపంచ
 మంతయు గాలించి శ్రుతియకులుంబు నిక్షతంబుఁ జేసె.
 అంత నా రాముండు శమంత పంచశంబున రాజరక్తంబు
 తో నైన నాడుగులు కావించి జనకు శిరంబుఁ దెప్పించి
 మొండెంబుతోఁ గూర్చి స్వాదేవమయిండగు దేవుండు
 తాను కావునఁ దన్నుఁజేరించి యశ్వమేధయాగమొనర్చి తా
 గడించిన ధరణి నంతయుఁ కశ్యపుఁడకు దక్షిణగా నొసంగె.
 అతఁడీ ధానునినెల్ల భూసునులకిచ్చి తపోవనంబుల కేగె.
 ఆ కారణంబున నీ భూమి యాశని పేఁ గాశ్యపి యని పఱు
 గుచున్నది.

సంపూర్ణము

13776

13776